

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З
МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИЗАЙНУ

Навчально-методичний посібник для магістрантів спеціальності
022 «Дизайн»
денної та заочної форм навчання

Старобільськ
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
2021

**УДК 74(075.8)
К65**

Рецензенти:

- Борисов В.В.** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дизайну ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
- Поліщук О.П.** – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка

К65 Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Методика викладання дизайну»: Навчально-методичний посібник для магістрантів спеціальності 022 «Дизайн» денної та заочної форм навчання / Укладач: І.В. Продан; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021. 97 с.

У навчально-методичному посібнику висвітлені основні відомості щодо застосування в освітньому процесі педагогічних та інноваційних технологій навчання, опанування загальнодидактичних методів, прийомів і засобів навчання, які застосовуються для організації навчального процесу в професійно-педагогічній дизайнерській діяльності. Видання спрямовано на формування компетенцій, необхідних для впровадження у навчальний процес сучасних підходів до визначення, відбору, формування змісту і методики викладання навчальних дизайнерських дисциплін.

УДК 74(075.8)

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою
ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка»
(протокол № 1 від 31.08.2021 р.)*

© Продан І.В., 2021

© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Тема 1. ДИЗАЙН-ОСВІТА	6
1.1. Аспекти дизайнерської освіти.....	6
1.2. Розвиток вітчизняної та зарубіжної дизайнерської освіти.....	9
1.3. Дизайн – освіта в епоху зростання культури знання і її призначення.....	12
Тема 2. ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИЗАЙН	15
2.1. Завдання, принципи та етапи педагогічного дизайну.....	15
2.2. Загальні особливості педагогічного дизайну засобів навчання на основі мультимедійних технологій.....	17
2.3. Педагогічний дизайн як проєктна діяльність.....	21
Тема 3. ЗМІСТ ПОНЯТЬ НЕФОРМАЛЬНА, ФОРМАЛЬНА ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ДИЗАЙНЕРІВ	24
3.1. Формування освітнього середовища в системі вищої дизайнерської освіти.....	24
3.2. STEM-освіта.....	28
3.3. Інтеграція формальної і неформальної освіти дизайнерів.....	30
Тема 4. МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ	34
4.1. Методи засвоєння навичок опрацювання інформації.....	34
4.2. М'які навички.....	38
4.3. Кооперація в процесі навчання.....	39
Тема 5. СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФЕСІЇ ВИКЛАДАЧА (фасилітатор, ментор, коуч, тренер, наставник, модератор)....	41
5.1. Сучасні трансформації професії викладача (фасилітатор, ментор, коуч, тренер, наставник, модератор).....	41
5.2. Інноваційна готовність викладача ЗВО.....	46
5.3. Поліфункціональна специфічність професійної педагогічної діяльності викладача ЗВО.....	49
Тема 6. ПРОЦЕС НАВЧАННЯ У ДИЗАЙН-ОСВІТІ: ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ	51
6.1. Складові навчального процесу та їх характеристики: цілі навчання, зміст освіти, методи навчання, організаційні форми навчання, визначення результатів навчання у термінах компетентностей.....	51

	6.2. Сучасні форми лекції (проблемні, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція. мультимедійні лекції).....	55
	6.3. Типи організації семінарських занять (модельний семінар, проблемний семінар і пояснювально-ілюстративний семінар).....	58
Тема 7.	ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ДИЗАЙН-ОСВІТІ.....	61
	7.1. Педагогічні технології в сучасній освіті.....	62
	7.2. Предметно-орієнтовані технології навчання дизайнерів.....	65
	7.3. Застосування кейс-технологій у навчанні студентів.....	67
	7.4. Класифікація і типи кейсів. Суть методів кейс-технології.....	69
	7.5. Використання кейс-методу під час викладання фахових дисциплін.....	70
Тема 8.	ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ І ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	75
	8.1. Інноваційні методи навчання.....	75
	8.2. Інноваційні форми організації навчального середовища.....	78
Тема 9.	ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ.....	81
	9.1. Сутність дистанційного навчання: індивідуалізований процес передавання й засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини у спеціалізованому середовищі інноваційних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.....	81
	9.2. Характерні риси дистанційного навчання: самостійне використання дистанційного навчання та у поєднанні з традиційними формами здобуття освіти.....	83
	9.3. Moodle – віртуальне навчальне середовище або система управління навчальними ресурсами.....	86
	9.4. Огляд платформ дистанційного навчання: Coursera; Google Classroom; Moodle; Edmodo.....	87

Вступ

Дисципліна «Методика викладання дизайну» відноситься до базових дисциплін підготовки магістрантів спеціальності 022 «Дизайн» денної та заочної форм навчання і спрямована на набуття компетентностей необхідних для опанування загальнодидактичних методів, прийомів і засобів навчання, які застосовуються для організації навчального процесу в професійній дизайнерській діяльності.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти концептуального розуміння системи сучасної вищої освіти, розвиток здатності розробляти програми навчальних дисциплін, здійснювати дизайнерську викладацьку діяльність.

Завдання:

- здатність демонструвати професійне володіння понятійно-термінологічним апаратом під час проведення фахових занять;
- здатність випрацьовувати стратегію і тактику проведення окремих тем із фахових дисциплін;
- здатність використовувати педагогічну технологію в процесі конструювання академічних занять і оцінюванні засвоєння навчального матеріалу;
- вміння застосовувати інноваційні форми організації навчального середовища під час проведення занять;
- здатність використовувати сучасні технології в процесі викладання фахових дисциплін;
- здатність застосування класичних і інноваційних методів в педагогічній діяльності.

ТЕМА 1. ДИЗАЙН-ОСВІТА

План лекції:

- 1.1. Аспекти дизайнерської освіти.
- 1.2. Розвиток вітчизняної та зарубіжної дизайнерської освіти.
- 1.3. Дизайн – освіта в епоху зростання культури знання і її призначення.

Література:

1. Вергунов С. В. Дизайн України: аспекти становлення і розвитку. *Вісник ХДАДМ*. Харків. № 2. 2009. С.18–31.
2. Даниленко В. Я. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури ХХ століття (національний та глобалізаційний аспекти): дис... д-ра мистецтвознавства : 05.01.03 / Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2006.
3. Оружа Л. В. Розвиток дизайнерської освіти в світі. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18418/%20ruz%20.pdf;jsessionid=0CFA83A8A1B75C976ABEB45B0CE647C3?sequence=1> (дата звернення: 28.05.2021).
4. Прусак В. Становлення та розвиток дизайн-освіти в Україні (кінець ХХ –початок ХХІ ст.). *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2017. Вип. 31. С. 71–82.
5. Титаренко В. П. Розвиток дизайн-освіти у вищих навчальних закладах України. *Наукові записки*. Серія: педагогіка. 2016. № 2. С. 287–290.
6. Фурса О. Розвиток дизайн-освіти в Україні і зарубіжжі: історикопорівняльний аспект. *Порівняльна професійна педагогіка*. Київ, 2011. №2. С.112–124.
7. Чебикін А. Художня освіта в Україні ХХІ століття (культуротворчий аспект) [ред. кол.: І.А. Зязюн (голов. ред.), С.О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н.Г. Ничкало, О.П. Рудницька та ін.]. Львів : Світ, 2000. Вип. 5. С. 30–39.

1.1. Аспекти дизайнерської освіти.

Дизайн є органічним складником мистецтва, провідником його функції у сферах життєдіяльності людини. Поняття «дизайн» охоплює різні види проектування, метою яких є формування естетичних і функціональних

якостей предметного середовища. Термін «дизайн», який було започатковано на Заході, набув поширення в Україні лише наприкінці ХХ століття. До того в спеціальній літературі використовували терміни «художнє конструювання», «художнє проектування», «технічна естетика», «промислове мистецтво» тощо.

Дизайн як вид проектування назву отримав від англійського терміна design, який є похідним від італійського disegno, і окреслює широке коло понять, майже всю сферу діяльності художника: задум, вигадку, хитрощі, зображення, візерунок, малюнок, припущення, план дій, проектування, оригінальне рішення.

Рубіж ХХ-ХХІ ст. у сучасній системі дизайн-освіти визначався як поступовим розвитком традиційних методів навчання, так і пошуком нових форм викладання дизайну в ЗВО. Трансформація дизайн-освіти від вузької спеціалізації до широкопрофільної підготовки надає можливість здобувачам вищої освіти більш вільно просуватись різними професійними траєкторіями.

Дизайн-освіта має специфічні види: технологічна, мистецька, академічна дизайн-освіта. Зазначені види дизайн-освіти зумовлені трьома основними функціями сучасного дизайну: соціальнокультурною (мистецька дизайн-освіта), споживчо-функціональною (технологічна дизайн-освіта), комунікативно-естетичною (академічна дизайн-освіта).

Одним із важливих факторів функціонування ЗВО, де здійснюється підготовка фахівців дизайнерського профілю, є створення освітньо-виховної системи, що забезпечує необхідні умови для морально-естетично-інтелектуального розвитку особистості, формування здатності до художньо-проектної діяльності.

Щодо дидактичних основ освітньо-виховного процесу в закладах вищої мистецької освіти під час підготовки майбутніх фахівців у сфері дизайну можна виділити три базові принципи: по-перше, максимальна чіткість, конкретність постановки проектних задач в освітньому процесі; по-друге, діалогічне надання освітніх послуг. Діалогічний принцип позбавляє науково-педагогічного працівника ролі одноосібного «охоронця» істини та знання й перетворює його на носія традиції сократичного діалогу, що вводить студентів до кола проблем та пошуків; по-третє, визначальність гуманітарної культури як основи дизайнерської освіти.

Сучасна дизайн-освіта розуміється як складний культурний процес розвитку і саморозвитку особистості, як культурна пізнавально-творча діяльність суб'єктів у неоднорідному соціокультурному просторі. Вона спрямована на формування фахівця, який є носієм культурних цінностей, проектної культури та здатна до продуктивної творчості. Пошук моделі

освіти, адекватної сучасному типу культури і відповідно новому етапу розвитку цивілізації, становить найактуальнішу проблему сучасної педагогіки.

Дизайн-освіта – це цілеспрямована художньо-проектна діяльність, що поєднує професійні та наукові знання на основі розуміння проблем людського життя і спілкування з оточуючим середовищем. Це діяльність, яка виконує художньо-комунікативну функцію. Дизайн-освіта – це інструмент формування художньо-естетичної культури суспільства. Унаслідок активного розвитку комунікативних процесів, дизайн нині стає одним із найважливіших засобів візуальної комунікації, каталізатором формування середовища життєдіяльності людини, а дизайн-освіта – системою, що готує професійних фахівців, а через них і суспільство, до сприйняття візуально-комунікативних процесів. Професійна діяльність вимагає від майбутнього дизайнера розуміння філософських, соціальних, психологічних, культурологічних проблем. Щоб крокувати разом із світовими тенденціями та бути конкурентоспроможним, студент вже не може сприймати обрану професію як специфічну творчість, обмежену художнім оформленням промислових виробів або стилізацією історичної спадщини (музейних експонатів).

Усі спеціалізації сучасного дизайну об'єднуються в трьох основних групах: графічний дизайн, дизайн промислових виробів, дизайн середовища. Завдання ЗВО – дати студенту можливість усвідомити роль дизайнера як фахівця, що впливає на соціокультурну сферу суспільства. Одним із основних завдань дизайн-освіти є впровадження у навчальний процес програмно-цільового методу проектування, що полягає у розробці дизайн-програм, які відображають різноманітні аспекти проектування, виробництва та використання виробів. Друге завдання – у викладанні дизайнерських дисциплін – перейти від оволодіння раціональними методами проектування до культурологічних підходів у формуванні окремих ключових компетенцій і професійної компетентності загалом, не виключаючи при цьому оволодіння способами художньої творчості, стилізації, пошуку аналогів проектних зразків, запозичення аналогів із інших видів мистецтва тощо. Загальновідомою є практика звернення майбутніх дизайнерів до вивчення історичних пам'яток та їх стилізацію у сучасних формах. Але сучасні тенденції дизайн-освіти спрямовані не лише на засвоєння студентами історичних матеріалів, використовуючи фантазію майбутнього дизайнера на створення художнього образу методом трансформації форми або стилізації зображення, а у завданнях орієнтувати студента у його творчих роботах, використовуючи візуальну інформацію при оволодінні методами образного проектування. Для успішної реалізації стратегії розвитку дизайн-освіти

особливу увагу слід приділяти аналізу тенденцій у розвитку дизайну, вивченню інновацій та досліджень. Чим раніше отримано інформацію, тим впевненіше можна планувати подальший розвиток різних галузей дизайн-освіти: графічного дизайну, дизайну стилю, дизайну інтер'єру тощо. Сучасною тенденцією розвитку вищої професійної освіти є її випереджальний поступ у загальному прогресивному розвитку суспільства. Здійснювати такий випереджальний рух покликані наукові центри і лабораторії при університетах системи вищої освіти України. Широкі можливості в цьому напрямку відкриваються перед вишами, що спеціалізуються в галузі професійної підготовки майбутніх дизайнерів. До сучасного графічного дизайну, як і до майбутніх дизайнерів, висуваються вимоги гостро відчувати виклики часу, здатність відображати день сьогоднішній і передбачати завтрашній. Ці властивості зумовлюють швидку реакцію на появу нових технологічних можливостей. Skorистатися цими можливостями у професійній підготовці дизайнерів – веління часу і нагальна вимога ринку праці. Відповідність цим вимогам є ознакою конкурентоздатності фахівця, а разом з тим і вишу та його викладачів, які готують фахівців високого професійного рівня. Швидкий розвиток дизайн-освіти проявляється у тому, що студенти, готуючись до виконання курсових і кваліфікаційних робіт, ознайомлюються із плануванням створення та розширення дизайнерського бренду, продажом брендівих товарів, дізнаються як зберегти інтелектуальну власність. Значне збільшення інтересу до сучасних інтернет-технологій, їх швидкий розвиток, поширення, вихід на певний якісний рівень ефективності у візуалізації інформації, сприяють значному припливу професійних дизайнерів у цю все ще нову галузь графічного дизайну. Дизайн-освіта в Україні на шляху свого розвитку пройшла багато випробувань та змін. Нині вона є важливою та самостійною складовою художньо-мистецької освіти та здійснює великий вплив на культуру суспільства.

1.2. Розвиток вітчизняної та зарубіжної дизайнерської освіти.

У сучасній дизайн-освіті європейських країн акценти робляться на аналіз, рефлексію цілей, методів, прийомів, засобів, критеріїв проєктної творчості, на гносеологічний потенціал проєктного мислення.

Дизайн у змісті освіти почав зближуватися з мистецтвом в осягненні образів навколишнього світу. До нього звертаються як до засобу проєктних уявлень – образів майбутнього. У процесі навчання проєктної творчості мова образотворчого мистецтва виступає як можливість критичної рефлексії, пояснення світу і знаходження його внутрішнього механізму, або як засіб

посилення і стимулювання емоцій, а також інтенсифікації перцептивних здібностей особистості.

У Франції, Бельгії, Голландії, Австрії та Скандинавських країнах студенти дизайнерських ЗВО з великим ентузіазмом експериментують із формою предметів і декором, прагнучи навчитись найбільш повно відтворювати дух сучасної цивілізації. Завдяки таким пошукам у свій час їх попередники вдало створили власний стиль, який став відомим у багатьох країнах під назвою «ар нуво» або у Німеччині «югендстиль» і визначений саме значенням цих двох термінів – новизна і юність.

Система підготовки дизайнерських кадрів Великобританії, Німеччини, Італії, Швеції, Фінляндії, США, Японії та Австралії структурується за ознакою напрямків дизайн-діяльності так: промисловий дизайн, дизайн середовища, графічний дизайн, дизайн одягу, дизайн взуття, дизайн аксесуарів, дизайн текстилю, дизайн реклами. У країнах Скандинавії (Beckmans College of Design, Sweden, Stockholm; University of Art and Design Helsinki, Finland; Bergen National Academy of Arts, Norway) найбільша кількість студентів-дизайнерів навчається на факультетах, що співпрацюють із будівельно-архітектурним сектором економіки; далі йде напрямок, де готують фахівців широкого профілю в галузі візуалістики, а за ним – промисловий дизайн. У південній Європі яскравим явищем є дизайнерські школи вищих навчальних закладів Італії (Istituto Marangoni, Milan; Polimoda, Florence; Domus Academy, Milan; UpToDate Fashion Academy, Milan; Istituto Europeo di Design, Milan; Le Arti Orafe Jewellery School & Academy, Florence; Milano Fashion Institute; Istituto Carlo Secoli, Milan). Система дизайнерської освіти тут не типова і специфічна в «англійсько-німецькому» розумінні. Поясненням цього парадоксу є те, що сама культурна атмосфера Італії з її багатовіковими традиціями в поєднанні з прискореним економічним розвитком, є однією великою школою – своєрідним поживним середовищем, в якому виростають першокласні дизайнери.

Дизайнерська освітня школа Італії ґрунтується на наступних принципах. По-перше, максимальна чіткість, конкретність і навіть вузькість постановки проєктних завдань у процесі навчання, що створює перепони на шляху абстрактно-демагогічних інтерпретацій ідеологічної функції школи і перешкоджає розвитку студентської амбіційності. По-друге, діалогічне, тобто антиавторитарне навчання. Цей принцип позбавляє викладача ролі одноосібного носія істини і знань. По-третє, домінуючою складовою й основою дизайнерської освіти є гуманітарний цикл дисциплін. Водночас італійський дизайн, що не має єдино скерованої системи художньо-конструкторської освіти, – один із найбільш плодovitих і креативних у галузі

педагогічних експериментів та методів проєктування. Самобутність італійської школи дизайну зумовлюється наступними показниками: широка гуманітарна орієнтація; дуже високий творчий потенціал, дух тотального експерименту, поєднаний з ідеєю повної свободи творчості, розкутої творчої думки, що не визнає ні норм, ні авторитетів; по-третє, професіоналізм і реалізм дизайнерського проєктування, що додає кращим зразкам італійського дизайну неповторно свіжої інтерпретації класицизму. Значним у розвитку дизайн-освіти Італії є врахування концептуальних засад дизайнерської діяльності, розроблених італійським архітектором Джованні Понті, який був засновником і головним редактором журналу «Domus». Він є експресіоністом у визначенні стилю дизайнерської діяльності і проповідує відірваність від стилю, історичної закріпленості мови формотворення, а натомість пропонує величезну свободу почуттів і самовираження. Даний стиль є домінуючим в італійській дизайн-школі й на сучасному етапі.

У США (Parson's School of Design, Fashion Institute of Technology, International Academy of Merchandising and Design, Brooks College California) дизайн-освіта, як і сфера освіти в цілому, являє собою строкату картину. Там немає єдиних стандартних вимог до змісту навчальних планів, до надання дипломів про освіту, наукових ступенів тощо. Навчальні заклади мають майже повну автономію, їхня діяльність контролюється лише радами опікунів та інвесторів, а також професійними організаціями. Наслідком цього є великі відмінності в якості підготовки фахівців, що, врешті-решт, оцінюється на ринку праці. У зв'язку з цим структура дизайн-спеціалізацій в американській сфері освіти така, що тут важко провести чіткі межі між різновидами дизайнерської діяльності.

Широке розповсюдження набуває дизайнерська освіта в Австралії (Royal Melbourne Institute of Technology Textiles, College of Art and Design in Halifax). В Австралії дизайн став статтею національного експорту, країна з 17-мільйонним населенням має близько 40-ка дизайнерських навчальних закладів. У структурі основних дизайн-спеціалізацій провідну роль відіграє графічний дизайн, дизайн середовища, промисловий дизайн.

В Україні дизайнерська освіта розвивається у межах загальноєвропейських процесів. Реалізація сучасної освітньої парадигми в Україні відкрила нові можливості для підготовки майбутніх фахівців дизайнерського профілю, здатних творчо вирішувати професійні завдання, використовуючи методи наукових досліджень. Вітчизняна система дизайн-освіти також характеризується реформаторським рухом, динамічним і активним розвитком. Серед закладів вищої освіти (ЗВО) України фундаторами дизайнерської освіти є: Харківська державна академія дизайну і

мистецтв, Київський національний університет технологій та дизайну, Київський національний університет культури і мистецтв, Львівська національна академія мистецтв, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (Київ).

Варто зазначити, що на поч. ХХІ ст. в Україні почали відбуватися реформи у системі підготовки студентів спеціальності «Дизайн». Зокрема, науковці і дизайнери-практики вибудували нову модель спеціаліста, згідно з якою він повинен мати більшу здатність адаптування до різноманітних проявів дизайн-культури. Унаслідок реформування моделі спеціаліста виникла необхідність модернізації методів викладання, уведення нових спеціалізованих курсів і форм організації навчального процесу.

Сучасна точка зору на дизайн-освіту ґрунтується на засадах, що проєктування – не лише наука і не лише мистецтво, а складний вид інтелектуальної діяльності, успіх якої залежить від правильного поєднання цих двох засобів пізнання. Занадто мала ймовірність домогтися успішного результату шляхом ототожнення проєктування з одним із них. Фахівець, що займається проєктуванням, крім великого запасу спеціальних знань, повинен володіти гнучкістю і широтою мислення (у тому числі – абстрактного), вміти точно описати і пояснити явища. Для такого підходу притаманний професійний скептицизм вченого, – з вивіреною методологією, ретельно поставленим експериментом і аналітичною інтерпретацією його результатів, – покликаний довести істинність і необхідність нового проєкту. Та нарівні з цим, дизайнер повинен вміти мобілізувати свої почуття, фантазію, викликати абсолютно несподівані поетичні та образні асоціації. Таким чином, нова парадигма дизайнерської освіти у системі вищої школи України має ґрунтуватися на гармонійному балансі науки і мистецтва, щоб запас точних знань і майстерності вченого не притупили гостроту чуттєвого сприйняття світу художника.

1.3. Дизайн – освіта в епоху зростання культури знання і її призначення.

Процеси демократизації і гуманізації професійної підготовки майбутніх дизайнерів і викладачів дизайнерських дисциплін передбачають розробку шляхів практичної реалізації особистісно-центрованих тенденцій у дизайн-освіті, застосування особистісно-орієнтованих методик і систем викладання, спрямованих на створення відповідного освітнього розвивального середовища. В умовах гуманістичної парадигми викладач і студент стають рівноправними учасниками педагогічного процесу. Основне завдання гуманізації дизайн-освіти полягає в тому, щоб не протиставляти спеціальну

дизайнерську і гуманітарну освіту, а шукати можливості для формування у свідомості майбутніх дизайнерів уявлень про шляхи впровадження гуманістичної складової у проєктну діяльність.

Важливим чинником демократизації та гуманізації дизайнерської освіти є позиція викладачів дизайнерських дисциплін, яка буває не однозначною щодо принципів, характеру і способів встановлення міжособистісного спілкування, спрямованості діяльності викладача на розвиток особистості майбутнього фахівця, вміння реалізувати ідеї гуманізації освіти у власній педагогічній діяльності.

Фундаменталізація, неперервність і комп'ютеризація дизайн-освіти – це напрями, на перший погляд, недостатньо тісно пов'язані між собою, але в сучасних наукових дослідженнях із проблем вищої освіти ці тенденції стоять поруч, як взаємозалежні складові одного процесу – зростання якості вищої освіти.

Фундаменталізація професійної підготовки майбутніх дизайнерів повинна забезпечити умови для розвитку у студентів системного, цілісного теоретико-методологічного знання, наукового, дослідного, креативного стилю мислення, діяльності, спілкування. Проблема фундаменталізації дизайнерської освіти найбільш розроблена щодо технічного та технологічного забезпечення вищої освіти, заснованих на фундаментальному знанні в галузі мистецтвознавства, архітектури та інженерії.

У теоретичних дослідженнях і в емпіричних визначеннях професії дизайнера головним є виявлення специфіки підготовки дизайнера-фахівця шляхом знаходження оптимального співвідношення художніх, естетичних, інженерних, соціальних та інших складових професії. Специфічним завданням підготовки дизайнера-педагога є знаходження гармонійної єдності професійної та педагогічної складової.

Фахівець, обравши шлях неперервної професійної освіти, в умовах сьогодення має можливість постійного поповнення своїх знань найновішими досягненнями науки і техніки. У системі дизайнерської освіти комп'ютерні засоби ефективно використовуються не лише для вирішення технічних завдань проєктування. Вплив цифрових технологій дедалі більше поширюється на гуманітарні аспекти професійної підготовки.

Кожний із напрямів дизайн-освіти має загальні та особливі цілі, володіє різними засобами і можливостями створення умов функціонування культуротворчого середовища, ступенем розв'язання задач навчання та виховання. Так, виховні можливості предметного середовища проживання людини можуть бути обумовлені якостями матеріального оточення, але головним чином – якістю відносин, ступенем творчої активності

персоніфікованих носіїв культуротворчості. Сьогодні відцентрові процеси різного масштабу і рівня в освіті можуть долатися не тільки проектуванням нових організаційно-управлінських або змістовно-функціональних систем, але й організацією комплексних аналітичних (передпроектних) або експертних досліджень із виокремлення позитивного змісту традиційних педагогічних новацій у педагогічній теорії та практиці.

ТЕМА 2. ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИЗАЙН

План лекції:

2.1. Завдання, принципи та етапи педагогічного дизайну.

2.2. Загальні особливості педагогічного дизайну засобів навчання на основі мультимедійних технологій.

2.3. Педагогічний дизайн як проєктна діяльність.

Література:

1. Борова Т. А. Педагогічний консалтинг: навч. посіб. Луцьк: Терен, 2019. 324 с.

2. Закон України Про вищу освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/stru> (дата звернення 20.04.2021).

3. Луговий В. І. Формування ціннісної компетентності науково-педагогічних працівників – важлива умова їх успішної діяльності в сучасній вищій школі URL: <http://ihed.org.ua/ua/resursy/rekomendovanidzerela.html>.

4. Педагогічний дизайн засобів електронного навчання на робочому місці : монографія : [Електронне видання] / В. С. Пономаренко, О. І. Пушкар, Т. Ю. Андрющенко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора В. С. Пономаренка, д-ра екон. наук, професора О. І. Пушкаря. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 263 с.

2.1. Завдання, принципи та етапи педагогічного дизайну.

Нині набули значного поширення англійські терміни «дизайн педагогічних систем (instructional systems design)», «педагогічний дизайн (instructional design)», або ІД-технологія. «Педагогічний дизайн» розглядається у багатьох аспектах як: суворо впорядкований процес розроблення навчального матеріалу на основі теоретичних положень із метою забезпечення якості навчання; спеціальна дисципліна з питань розроблення та застосування методів навчальної роботи; наука про створення технічних вимог щодо розроблення, впровадження, оцінювання й обслуговування інструментів, що забезпечують вивчення будь-якої предметної галузі навчання на всіх рівнях складності; процес розроблення навчальних систем; системний підхід до побудови навчального процесу; педагогічна технологія (у діяльнісному аспекті), здійснення технологічного

(педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів.

Педагогічний дизайн – це напрям педагогічної науки, пов'язаний з розробленням і вивченням об'єктів, умов, ситуацій, сценаріїв, які підтримують освітню діяльність.

Мета педагогічного дизайну – зміна мотивації учасників освітньої діяльності: викладачам більш якісно навчати, а студентам – краще вчитися.

Об'єкт педагогічного дизайну – навчальне середовище та речі, що входять до його складу: реальні та віртуальні об'єкти, які використовуються в освітній діяльності. Основним об'єктом для дизайну є навчальні матеріали та те, як з цими матеріалами потрібно працювати.

Педагогічний дизайн (Instructional design, ID) виник як відповідь на те, що при створенні більш складних освітніх програм застосування традиційних методів веде до втрат часу і ресурсів. У результаті з'явилося поняття педагогічного дизайну – дисципліни, яку команди розробників застосовують ще на стадії проектування, створення і оцінки навчальних матеріалів. У його основу покладено систематичне використання знань про ефективну роботу, вибудову навчального процесу з «відкритою архітектурою» і створення справжнього навчального середовища.

Педагогічний дизайн як діяльність зі створення ефективних і результативних освітніх ресурсів та навчальних матеріалів ґрунтується на певних принципах. Найбільш загальними й основними є наступні принципи педагогічного дизайну:

- принцип індивідуалізації;
- принцип мультимедійного представлення інформації;
- принцип системності;
- принцип естетичності;
- принцип інтерактивності;
- принцип ергономічності.

Сутність педагогічного дизайну полягає в тому, що за визначеними заздалегідь завданнями і поставленою метою дизайнер, на якого перетворюється викладач, розробляє найбільш ефективні засоби і форми навчання.

Основною метою педагогічного дизайну є підвищення ефективності й результативності представлених навчальних матеріалів, розширення когнітивних можливостей здобувачів вищої освіти, сприяння збільшенню обсягів і якості засвоювання студентами навчального матеріалу.

Прийнято виділяти в процесі педагогічного дизайну п'ять послідовних етапів:

1. Аналіз потреби у навчанні, постановка цілей та задач і визначення бажаних результатів.
2. Планування стилю оформлення.
3. Безпосереднє створення на основі дизайнерських проєктів.
4. Реалізація створених навчальних матеріалів у процесі навчання.
5. Оцінка ефективності матеріалів, які піддаються перевірці і за потреби корегуються.

2.2. Загальні особливості педагогічного дизайну засобів навчання на основі мультимедійних технологій.

Сучасне навчання неможливо уявити без технологій мультимедіа, які включають сукупність комп'ютерних технологій, одночасно використовують кілька інформаційних середовищ: графіку, текст, відео, фотографію, анімацію, звукові ефекти, високоякісний звуковий супровід, тобто в усіх відомих сьогодні формах. Сьогодні головним джерелом формування нової картини світу виступає Інтернет, де молодь є споживачем інформації візуального формату.

Використання мультимедіа оптимально й ефективно відповідає триєдиній дидактичній меті заняття. Так, в освітньому аспекті забезпечується сприйняття студентами навчального матеріалу, осмислення зв'язків і відносин в об'єктах вивчення. Стосовно розиткового аспекту відбувається розвиток пізнавального інтересу в студентів, уміння узагальнювати, аналізувати, порівнювати, активізується творча діяльність студентів.

У сучасному педагогічному дизайні дуже важливими й актуальними стають питання про методи, прийоми, технології організації освітньої діяльності, спрямовані на застосування мультимедіа. Методи та прийоми використання мультимедіа на заняттях у практиці ЗВО різні, але з їх впровадженням викладачі виконують єдине завдання – зробити заняття цікавим. Перевагою таких занять є підвищення якості навчання за рахунок новизни діяльності.

Мультимедіа-презентація слугує не тільки для донесення знань, але і для їх контролю, закріплення, повторення, узагальнення, систематизації, отже, успішно виконує дидактичні функції. Презентація має позитивні сторони як для студента, так і для викладача. Це відмінний від вправ підручника вид діяльності; презентація містить додатковий матеріал, має високу інформативність та інтерактивність; презентація допомагає систематизувати знання; презентації розвивають мислення (наочно-дієве, наочно-образне, евристичне та творче); зі застосуванням презентації на занятті не тільки викладач, але й здобувач освіти ознайомлюється з новими

комп'ютерними технологіями; виконання презентацій привчає студентів до роботи, оскільки в форматі презентації можна виконувати домашнє завдання; презентації містять різного роду матеріали: відео, аудіо, фото, посилання, тексти, вправи. За допомогою них студенти взаємодіють з різного роду інформаційними ресурсами; презентацію можна адаптувати під кожного студента, можна регулювати темп подання матеріалу, вибирати різні слайди з матеріалом різного рівня.

Мультимедійна презентація:

- акцентує увагу аудиторії на значущих моментах викладеної інформації, дозволяє зробити викладання навчального матеріалу більш яскравим, виразним;

- створює наочні ефектні образи завдяки змішуванню, перетасуванню інформації, яка включає текстові, графічні компоненти (схеми, композиції), рухомі діаграми, мультиплікацію, відеоінформацію тощо;

- дозволяє ефективно поєднувати в часі усний лекційний матеріал з безперервною автоматичною демонстрацією слайд-фільму під час лекції;

- здійснює інтеграцію гіпертексту та мультимедіа (об'єднання аудіо, відео- й анімаційних ефектів) в єдину презентацію;

- дозволяє викладачеві використовувати презентацію в якості роздаткового матеріалу для студентів (довідкового матеріалу, пам'яток і т. ін.);

- надає можливість демонстрації динамічних процесів (дослідів, експериментів);

- дає можливість показати структуру заняття;

- дозволяє викладачеві впорядкувати думки, класифікувати матеріал;

- забезпечує швидкість, зручність відтворення, універсальність (програма Power Point входить у пакет програм Microsoft Office), можливість програвання презентації на будь-якому комп'ютері;

- дозволяє демонструвати зображення великого розміру;

- підвищує інформативність і ефективність лекційного матеріалу в процесі його викладу з огляду на те, що у студентів задіяні зоровий і слуховий канали сприйняття;

- сприяє підвищенню методичної майстерності викладача; знижує інтенсивність праці викладача під час читання лекції, оскільки частина функцій замінюється готовими електронними презентаціями.

Основними функціями мультимедійної презентації стосовно викладача виступають:

- контрольна функція передбачає можливість здійснювати планомірний, систематичний, поточний, підсумковий контроль за ходом і

результатами навчання, визначати стан засвоєних учнями знань, умінь і навичок, і рівень сформованих компетенцій;

– керівна функція пов'язана з можливістю координувати процес навчання студентів дисципліни з навчального плану; проблематика повідомлень задається програмою навчання згідно з виділеними розділами – блоками – модулями – темами; організація колективної творчої діяльності здобувачів під час розроблення мультимедійного проєкту, що передбачає моделювання соціальної взаємодії в малій групі, кооперацію, розподіл обов'язків, ділове спілкування в процесі заняття, самоконтроль, самовідповідальність за навчальний результат і освітній продукт.

Створення презентації складається з трьох етапів.

I. Планування презентації – це багатокрокова процедура, що включає визначення цілей, вивчення аудиторії, формування структури та логіки подання матеріалу.

Планування презентації включає:

- 1) визначення цілей;
- 2) збирання інформації про аудиторію;
- 3) визначення основної ідеї презентації;
- 4) підбір додаткової інформації;
- 5) планування виступу;
- 6) створення структури презентації;
- 7) перевірка логіки подання матеріалу;
- 8) підготовка висновку.

II. Розроблення презентації – методологічні особливості підготовки слайдів презентації, включаючи вертикальну та горизонтальну логіку, зміст і співвідношення текстової та графічної інформації.

III. Репетиція презентації – це перевірка та налагодження створеної презентації.

Така структурно-логічна схема теми заняття має передбачати актуалізацію опорних знань студентів з інших навчальних дисциплін або з раніше вивчених тем цієї ж навчальної дисципліни.

У сучасній педагогічній практиці часто зустрічається вираз «заняття з мультимедійною підтримкою». На такому занятті викладач залишається одним із головних учасників освітнього процесу, часто – головним джерелом інформації, а мультимедійні технології застосовуються ним для підсилення наочності, підключення одночасно кількох каналів подання інформації, доступнішого пояснення складного нового матеріалу. Проте мультимедійне заняття може виступати і як «міні-технологія», тобто як підготовлена тим або іншим автором розробка з заданими навчальними цілями та завданнями,

орієнтована на певні результати навчання. Таке заняття володіє достатнім набором інформаційної складової, дидактичним інструментарієм.

Мультимедійне заняття призначене для:

- вивчення нового матеріалу;
- подання нової інформації;
- закріплення пройденого;
- відпрацювання навчальних умінь і навичок;
- повторення, практичного застосування отриманих знань, умінь, навичок;
- узагальнення, систематизації знань.

У результаті систематизації інформації стосовно мультимедійних презентацій можна запропонувати чотири типи педагогічних сценаріїв.

Сценарій 1. Використання мультимедійних лінійних освітніх ресурсів – послідовне подання інформації. Наприклад, послідовне подання нового для студентів навчального матеріалу з деякої теми, виконане з використанням мультимедійних засобів – як-от звук, анімація, комп'ютерне моделювання, відео.

Сценарій 2. Використання мультимедійних гіпертекстових матеріалів – непослідовне подання інформації, робота з електронними енциклопедіями або інтернет-ресурсами для пошуку матеріалів за певною темою.

Сценарій 3. Використання мультимедійних навчальних продуктів – дослідницька діяльність з використанням мультимедіа.

Сценарій 4. Використання спеціальних засобів для створення власних мультимедійних продуктів.

Мультимедійні технології можуть бути використані у таких аспектах.

1. Для оголошення теми. Тема заняття подана на слайдах, в яких стисло викладено ключові моменти розглядуваного питання.

2. Як супровід пояснення викладача. У практиці використовують створені спеціально для конкретних занять мультимедійні конспекти-презентації, що містять стислий текст, основні формули, схеми, малюнки, відеофрагменти.

3. Як інформаційно-навчальний посібник. У навчанні особливий акцент ставиться сьогодні на власну діяльність студента з пошуку, усвідомлення та переробки нових знань.

4. Для контролю знань. Використання комп'ютерного тестування підвищує ефективність навчального процесу, активізує пізнавальну діяльність студентів.

2.3. Педагогічний дизайн як проєктна діяльність.

За своєю суттю педагогічний дизайн – це проєктування навчального середовища, в якому на основі найбільш раціонального уявлення, взаємозв'язку та поєднання різних типів освітніх ресурсів забезпечується психологічно комфортний та педагогічно обґрунтований розвиток суб'єктів. Стратегія управління педагогічним дизайном як проєктом повинна бути спрямована на досягнення заданого рівня ефективності навчання за наявності часових і фінансових обмежень.

Педагогічний дизайн, як освітня стратегія, здатен створювати умови оптимального виваженого поєднання означених підходів у освітньому просторі, створювати педагогічні системи різного рівня і характеру в цілому або окремі елементи, які розглядаються у взаємозв'язку з цілісною системою. Розробка інноваційного педагогічного середовища на основі співробітництва, оригінальних педагогічних систем на підґрунті розвиваючого, активного навчання є підґрунтям становлення проєктної діяльності студентів. Педагогічний дизайн виступає посередником між педагогічною теорією та практичною спрямованістю освітніх технологій. Якщо педагогічна теорія забезпечує концептуальне обґрунтування процесу навчання, то педагогічний дизайн – теоретичне підґрунтя для створення інтерактивних інформаційних освітніх технологій, у тому числі і гнучких, особистісно-спрямованих педагогічних технологій у галузі дизайн-освіти.

Ефективність застосування чисельних педагогічних технологій потребує від педагога поряд з методологічною обізнаністю, інноваційної, творчої діяльності, формою об'єктивізації якої виступає проєктна культура. Педагогічне проєктування виступає засобом структурування професійної діяльності викладача. Важливу роль відіграють особистісні якості педагога, його готовність до педагогічної проблематизації, цілеукладання, прогнозування, проєктування інноваційної системи принципів, змісту, форм, методів організації навчального процесу з наступним рефлексивним аналізом та корегуванням отриманих результатів педагогічних інновацій.

Саме проєктна діяльність педагога виступає підґрунтям його готовності до інноваційної діяльності та організації освітнього простору на проєктивних засадах. Процесуальний аспект організації навчального проєктування виявляється дуже важливим для становлення проєктної діяльності студентів. Дослідники пропонують створення педагогічної моделі навчального процесу, яка відповідає об'єктивним та суб'єктивним умовам освітнього простору. Педагогічна модель навчально-творчої діяльності має відтворювати суттєві проєктні аспекти (процеси, структуру, параметри, етапи), які властиві певному виду дизайну і враховують ресурсні фактори. Соціокультурне

підґрунтя педагогічного дизайну дозволяє розглядати його як медіатор, культурний адаптер, здатний відтворювати імунітет особистості до сприйняття незвичного та пристосовувати його до буття, що постійно змінюється.

Педагогічний дизайн поступово наближується до безпосередніх учасників педагогічного процесу. Викладачі зосереджуються на впровадженні варіативної проєктної методології, моделюванні педагогічних та дидактичних систем, використанні гнучких технологій навчання, спрямованих на становлення проєктної культури майбутнього фахівця. Теоретичні здобутки дизайну соціокультурної спрямованості постіндустріальної епохи здатні розкрити новий ракурс вирішення педагогічних проблем. Такий підхід дозволяє розглядати суб'єкт навчання як «метаіндивідуальність» із складними інтегральними якостями, становлення яких відбувається в освітньому та соціокультурному просторі.

Загальні рекомендації щодо дизайну навчально-методичних комплексів.

Процес формування в здобувачів цієї складової може бути активізований за допомогою певних прийомів дизайну навчального електронного видання.

1. Активне структурування інформації у виданні.
2. Розподілення інформації за темами.
3. Розділення інформації на основну та другорядну.

В електронному навчальному виданні рекомендується виділяти не менше трьох помітних ієрархічних рівнів інформації:

1) рівень ключової інформації – охоплює тільки найважливіші поняття та висновки, тобто тільки ключову інформацію. Але ця інформація повинна давати закінчену цілісну картину предметної області, що вивчається;

2) основний рівень – охоплює основну частину всього навчального матеріалу. Він містить детальне методичне викладення всіх питань навчальної програми курсу;

3) поглиблений рівень – охоплює поглиблений розгляд окремих питань для тих користувачів, які бажають розширити свої знання.

Для організації інформаційної ієрархії в електронному навчальному виданні можуть використовуватись такі засоби дизайну:

1) виділення основної інформації засобами візуальних акцентів. Найбільш поширеними прийомами створення на об'єкті візуального акценту є: використання більш яскравого кольору; збільшення розміру об'єкта; зміна розташування об'єкта; виділення об'єкта проблісковим свіченням. Кількісною оцінкою візуального акценту є його інтенсивність. Інтенсивність візуального акценту визначається співвідношенням акцентованої

характеристики (наприклад, кольору або розміру) об'єкта з відповідною характеристикою фону. Найбільш ефективним вважається виділення об'єкту кольором, менш ефективним вважається виділення його зміною розміру або яскравості;

2) використання додаткових інформаційних кадрів. Додатковий інформаційний кадр призначається для розміщення невеликого обсягу інформації, яка має допоміжний характер стосовно матеріалу основних сторінок електронного видання. Такою інформацією можуть виступати визначення, ілюстрації, приклади тому подібне. Доступ до інформації, розміщеної в кадрі, користувач отримує за гіперпосиланням із основної інформаційної сторінки, проте кадр не входить до структури підрозділів електронного видання;

3) створення окремих підрозділів із основною та другорядною інформацією;

4) відображення зв'язків між взаємопов'язаними блоками інформації.

Зв'язки між усіма взаємопов'язаними блоками інформації мають бути реалізовані за допомогою гіперпосилань. Основна теоретична інформація навчального електронного видання має бути пов'язана гіперпосиланнями: з другорядною інформацією; з глосарієм; з джерелами літератури; з тестами та запитаннями для самоперевірки; з практичними завданнями.

ТЕМА 3.
ЗМІСТ ПОНЯТЬ НЕФОРМАЛЬНА, ФОРМАЛЬНА ТА
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ
ДИЗАЙНЕРІВ

План лекції:

3.1. Формування освітнього середовища в системі вищої дизайнерської освіти.

3.2. STEM-освіта.

3.3. Інтеграція формальної і неформальної освіти дизайнерів.

Література:

1. Алексеева С. В. Освітнє середовище підготовки майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/491> (дата звернення 20.04.2021).

2. Курносенко О. В. STEM – ОСВІТА : Проблеми та напрямки впровадження. URL: http://tsiurupynsk-school2.edukit.kherson.ua/distancijne_navchannya/mo_vchiteliv_fiziko-matematichnih_nauk/stem-osvita_problemi_ta_napryamki_vprovadzhennya/ дата звернення 20.05.2021).

3. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпучіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019.

4. Яблоков С. Інтеграція формального, неформального та інформального навчання в навчанні англійської мови. URL: <https://pedscience.sspu.sumy.ua/wp-content/uploads/2018/05/13.pdf> (дата звернення 20.04.2021).

3.1. Формування освітнього середовища в системі вищої дизайнерської освіти.

Дизайн – це творчий процес і результат художньо-технічного проєктування, орієнтований на досягнення максимальної функціональності створюваних дизайнерських об'єктів. Світовий досвід засвідчує, що дизайн – це потужне джерело забезпечення якості товарів та послуг, ефективний засіб

суттєвого підвищення конкурентоспроможності промислової продукції, всього середовища життєдіяльності людини. Суспільству потрібні дизайнери, які не тільки досконало опанували сучасні методи дизайну, володіють ґрунтовними знаннями високотехнологічного виробництва, а й здатні до творчої праці, професійного вдосконалення та кар'єрного розвитку.

Родовим для поняття «освітнє середовище» є поняття «середовище». У найширшому розумінні під середовищем розуміють оточення, яке складається із сукупності природних, матеріальних, соціальних чинників, які прямо чи опосередковано впливають на людину. Середовище – це те, що знаходиться між об'єктами, є «посередником» між ними. Під освітнім середовищем розуміють багаторівневу систему умов/обставин/чинників/можливостей, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкту в усіх аспектах – цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному.

Освітнє середовище підготовки дизайнерів – це структурована система педагогічних факторів й умов у соціальному і просторово-предметному оточенні навчального закладу. Таке середовище визначається як інтегрований засіб накопичення і реалізації інноваційного потенціалу навчального закладу та створення організованого інформаційного простору професійної підготовки майбутніх дизайнерів. Як свідчить досвід, саме створення освітнього середовища уможливило індивідуалізацію навчання; швидкий пошук навчальної інформації, здійснення динамічного та систематичного контролю знань студентів за допомогою комп'ютерного тестування; забезпечення великої кількості творчих та проєктних завдань для самостійної роботи, формування у майбутніх фахівців рефлексії майбутньої професійної діяльності. Освітнє середовище підготовки дизайнерів уможливило максимально наблизити професійне навчання до вимог професії, через систему ставлень (мотивів, поглядів тощо) майбутніх фахівців.

Створення інформаційного простору в освітньому середовищі має розроблятися на основі структурно-функціональної системи професійної підготовки майбутніх дизайнерів, що враховує специфіку особливостей практичної дизайнерської діяльності та формування на цій основі кар'єроорієнтованих уявлень майбутніх фахівців про зміст дизайнерського трудового процесу. Така структурно-функціональна система в інформаційному просторі освітнього середовища сприяє реалізації особистісно орієнтованого та гуманістичного підходів до кар'єрного розвитку дизайнерів; спрямовує навчальний процес на кар'єрний саморозвиток майбутніх фахівців; надає можливість ефективно

використовувати науково-методичний, матеріально-технічний та кадровий потенціал навчального закладу у застосуванні інноваційних технологій.

Освітнє середовище складається із трьох взаємопов'язаних компонентів: суб'єктно-ресурсного, матеріально-технічного, технологічного.

Суб'єктно-ресурсний компонент визначає суб'єкти освітнього середовища (студентів, викладачів) та умови здійснення їх взаємодії.

Матеріально-технічний компонент відповідає за забезпеченість освітнього середовища відповідним стандартним обладнанням.

Технологічний компонент визначає методики та технології досягнення прогнозованих результатів у навчанні.

Для забезпечення ефективності реалізації суб'єктно-ресурсного компоненту освітнього середовища підготовки дизайнерів необхідне впровадження психолого-педагогічного супроводу. Психолого-педагогічний супровід сприяє формуванню самосвідомості особистості, поглибленню розуміння власних здібностей і можливостей, формуванню ціннісного ставлення як до свого таланту, так і до кар'єрного зростання. Основним завданням такого супроводу є педагогічна підтримка майбутніх дизайнерів, надання їм допомоги у визначенні професійних інтересів, ознайомлення з шляхами адаптації до певних професійних ситуацій та готовності до творчої самореалізації у майбутній професії.

Психолого-педагогічний супровід підготовки дизайнерів виконує ряд функцій, що поділяються на дві групи: перша група – *цільові функції*, що відбивають зміст педагогічних завдань; друга група – *інструментальні функції*, які забезпечують технологізацію цього процесу.

До групи цільових функцій відносяться функції забезпечення кар'єроорієнтованого розвитку особистості, зокрема: інтелектуальної, мотиваційної, емоційної, вольової, саморегуляційної, предметно-практичної, екзистенціальної. Їх завдання – забезпечити формування кар'єрного ресурсу майбутніх дизайнерів через розвиток самосвідомості, здатності до самореалізації, професійного зростання.

До інструментальних функцій відноситься: діагностична, комунікативна, прогностична і організаторська. Завданнями інструментальних функцій є: контроль динаміки розвитку кар'єроорієнтованого майбутнього дизайнера та пошук оптимальних напрямів його професійного становлення. Отже, психолого-педагогічний супровід майбутніх дизайнерів ґрунтується на використанні знань із психологічних особливостей підготовки обдарованої молоді та включає компетентне діагностування професійного розвитку особистості, консультування з проблем розвитку кар'єри за результатами такої

діагностики, індивідуальну корекційно-розвивальну роботу з формування навичок психорегуляції майбутніх дизайнерів. Принципово важливими у суб'єктно-ресурсному компоненті освітнього середовища є заходи, що спрямовані на розвиток комунікативних компетенцій майбутніх дизайнерів та формування умінь вибудовування системи міжособистісних відносин у дизайнерському професійному середовищі.

Матеріально-технічний компонент освітнього середовища підготовки дизайнерів охоплює завдання створення інформаційного простору навчання і має забезпечувати можливість опанування майбутніми фахівцями сучасних комп'ютерних програм, інтернет-технологій, відповідного програмного забезпечення, що використовується у галузі дизайну. Технічно створення інформаційного простору освітнього середовища підготовки майбутніх дизайнерів можливо на основі MOODLE (Modular ObjectOriented Dynamic Learning Environment) – системи управління навчанням або віртуальне навчальне середовище. Це вільний (розповсюджується за ліцензією GNU GPL) веб-додаток, що надає можливість створювати сайти для онлайн-навчання. Дана система реалізує філософію «педагогіки соціального конструктивізму» та орієнтована на організацію взаємодії як між «викладачем та студентами», так і між «дизайн студіями та студентами». Підходить для організації традиційних дистанційних курсів, а також підтримки очного навчання. MOODLE перекладена на десятки мов, в т.ч. на українську. Система використовується в 50 тис. навчальних закладах у понад 200 країнах світу. Технологічний компонент освітнього середовища підготовки дизайнерів забезпечує використання сучасних методик та технологій навчання, що ґрунтуються на взаємозв'язку змістовно-процесуальної складової професійної підготовки з внутрішньо-особистісним формуванням готовності особистості до професійного зростання. Використання таких технологій має спрямовуватися на розвиток особистісних якостей, що орієнтовані на творчих характер праці та прагнення до професійного самовдосконалення, формування потреб та інтересів у підготовці себе до професійної діяльності з усвідомленою позицією перспективного кар'єро орієнтованого фахівця. В інформаційному освітньому середовищі підготовки майбутніх дизайнерів необхідне використання дистанційних технологій навчання, що дають змогу реалізувати індивідуальний підхід до кожного студента. Зокрема, використання дистанційних технологій дає можливість студентам – вибирати зручний час для вивчення й засвоєння навчальних дисциплін, самостійно здійснювати контроль та аналіз своєї навчальної діяльності, а викладачам – систематично керувати навчальною роботою студентів, контролювати й аналізувати їх

діяльність, що стимулює студента якісно освоювати зміст дизайн-освіти. Найпоширенішими дистанційними технологіями освітнього середовища підготовки майбутніх дизайнерів є: кейс-технології; телевізійно-супутникова технологія; мережеві інформаційно-комунікаційні технології. Зокрема, в інформаційному освітньому середовищі підготовки дизайнерів потрібно застосовувати сучасні інтернет-технології. Прикладом таких технологій є програмні сервіси Skype, Youtube, Teams тематичні форуми, чати, персональні веб-сторінки, твіттери та інше. Ознакою інтернет-технологій є належність глобальному інформаційному простору, який заснований на фізичній інфраструктурі Інтернету. Усесвітню мережу утворюють мільйони веб-серверів мережі Інтернет, розташованих по всьому світу. З технічного аспекту інформаційне освітнє середовище підготовки дизайнерів повинно бути забезпечено електронними дидактичними ресурсами, що містить систематизований матеріал за відповідною науково-практичною областю знань. Такі ресурс повинні бути наочні, логічні, інтерактивні, з послідовністю викладу інформації, з високим рівнем художнього оздоблення, якістю методичного інструментарію та технічного виконання.

3.2. STEM-освіта.

STEM (від англ. Science – природничі науки; Technology – технології; Engineering – інжиніринг, проєктування, дизайн; Mathematics – математика) – термін, який означає сучасну освітню парадигму в розв’язанні питань освітньої політики та формування навчальних програм на основі інтеграції природничо-математичних дисциплін і технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій.

STEM-освіта в Україні набуває популярності головним чином у неформальній освіті, яка набагато легше сприймає оновлення, на відміну від формальної, більш адаптована до індивідуального розвитку здібностей і прояву обдарувань молоді, має більше можливостей для забезпечення їх самореалізації в самостійно обраному напрямі діяльності.

У широкому контексті STEM-освіта – це педагогічна технологія формування та розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей здобувачів освіти, рівень яких визначає конкурентну спроможність особистості на сучасному ринку праці. Так, більша частина STEM-сфер діяльності стосується широкого спектру інженерії, а інша частина – інформатично-математичної та науково-природничої діяльності, серед яких аерокосмічна, комп’ютерна, біомедична, хімічна, машинобудівна, атомна, енергетична, екологічна, хімічна інженерія, інформаційні технології, геоматика,

мехатроніка, програмування, агротехнологія, атмосферні та космічні дослідження тощо.

Ключові аспекти STEM-підходу в навчанні:

- інтеграція в єдину парадигму змісту та методології природничих наук, сучасних технологій, зокрема інформаційних, інженерного дизайну та математичного інструментарію;

- конструювання навчальних планів і програм на міждисциплінарних засадах;

- інтегроване навчання відповідно до певних тем, а не окремих дисциплін;

- застосування когнітивних і соціальних технологій, а також трансферу знань;

- навчання на реальних техніко-технологічних, економічних і соціально значущих проблемах;

- акцент на комплексному формуванні наукового та інженерного мислення.

STEM як процес зовнішнього впливу на індивіда має особистісний (здобуття автентичного практичного досвіду інноваційної діяльності) та соціальний (підготовка до подальшого навчання і працевлаштування відповідно до вимог XXI століття) аспекти. STEM-підхід у навчанні також передбачає формування зазначених вище «м'яких» навичок, визначених у Framework P21.

Фахівець XXI століття має вміти вільно висловлювати інноваційні та творчі ідеї, співпрацювати з представниками різних галузей діяльності, розуміти механізми взаємодії природничих наук і мистецтва, математики та гуманітарних наук і технологій, усвідомлювати галузі їх застосування, бути здатним до творчості та винахідливості, що виходить за межі STEM-навичок.

STEAM-підхід до організації навчального процесу дає змогу охопити сферу творчого потенціалу, об'єднуючи творчість, дослідницьку та інноваційну діяльність і створюючи горизонтальні зв'язки між галузями знань, суспільством і навколишнім світом. Так, актуальними STEAM-напрямами є веб-, аудіо-, відеодизайн, інтер'єрний і промисловий дизайн, анімація, архітектура, індустриальна естетика, індустрія краси та моди тощо.

Особливості фахової діяльності STEM-педагога це, насамперед, активний розробник міждисциплінарних навчальних програм. На основі системи наукових знань і практичних навичок він має визначати зміст, обсяг і послідовність навчання, характер і ступінь інтеграції знань із різних гностичних полів, добирати методи, методики та стратегії, які забезпечать найбільш очікуваний педагогічний результат, а також постійно підвищувати

рівень і розширювати зміст власної фахової підготовки. Також важливим є вміння педагога організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, що спрямована на розвиток особистості студента, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості.

STEM-освіта базується на використанні сучасних засобів і обладнання, що пов'язані з технічним моделюванням, енергетикою й електротехнікою, інформатикою, обчислювальною технікою і мультимедійними технологіями, науковими дослідженнями у сфері енергоощадних технологій, автоматикою, телемеханікою, робототехнікою та інтелектуальними системами, радіотехнікою і радіоелектронікою, авіацією, космонавтикою і аерокосмічною технікою тощо. Інновації в навчальному середовищі STEM-освіти стосуються всіх його складових – просторово-матеріальної, інформаційно-технологічної, соціально-особистісної.

Важливими компонентами середовища STEM-освіти є:

- інтегровані навчальні програми, курси за вибором, що зорієнтовані на формування компетентностей (до створення креативного контенту мають долучатися освітяни та фахівці з певних галузей знань, представники промисловості та бізнесу);

- міждисциплінарні засади навчання, які спрямовані на вирішення реальних практичних завдань в умовах дефіциту академічних знань, а також практико-орієнтоване навчання в межах STEM-дисциплін і поза ними;

- акцент на проєктній, командній та груповій роботі здобувачів; домінантними організаційними формами є проєкти, інтегровані заняття, квести, кейси, екскурсії, тематичні дні, конкурси, наукові виставки, фестивалі інженерних проєктів, хакатони тощо;

- сучасні засоби навчання, цифрові вимірювальні комплекси, мікропроцесори та програмування, мережеві та дистанційні інструменти співпраці та ведення проєктів, які забезпечують принцип рівного доступу до якісної освіти.

3.3. Інтеграція формальної і неформальної освіти дизайнерів.

STEM-напрямок стимулює інтеграційні процеси формальної та неформальної освіти, які мають посилити можливості освіти загалом, сприяти цілісності та завершеності процесу навчання в закладах вищої освіти. Така інтеграція може забезпечити формування якісно нової індивідуалізованої освітньої системи, яка поєднує найбільш затребувані властивості формальної та неформальної освіти.

Формальне навчання (formal learning) відбувається через структуровану програму навчання, учіння (instruction) і пов'язане з отриманням офіційної

кваліфікації чи нагороди. Неформальне навчання (non-formal learning), на відміну від формального, не веде до отримання кваліфікації чи нагороди. Рекомендацій про визнання неформального навчання Комісії Європейського Союзу 2012 р. дає такі визначення: а) формальне навчання – навчання, що відбувається в організованому і структурованому середовищі, спеціально призначеному для навчання, та зазвичай веде до здобуття кваліфікації, що часто має форму сертифіката чи диплома. Включає системи загальної освіти, початкову професійну підготовку і вищу освіту; б) неформальне навчання – навчання, що відбувається в рамках планованої діяльності (щодо цілей навчання, тривалості навчання), причому існує певна форма підтримки при навчанні (наприклад, відносини «студент-викладач»). Може охоплювати програми освоєння професійних навичок і вмінь, підвищення грамотності дорослих і програми базової освіти для осіб, які дотепер завершили навчання у школі. Дуже часто неформальне навчання включає курси на підприємствах, за допомогою яких компанії оновлюють і вдосконалюють уміння і навички своїх працівників, у тому числі у сфері інформаційних технологій і комунікацій, структуроване навчання через Інтернет (наприклад, із використанням відкритих освітніх ресурсів), та курси, організовані громадськими організаціями для своїх членів, цільової групи чи широкої громадськості.

На законодавчому рівні в Україні визнання формальної, неформальної освіти, визначається як:

1. Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів.

2. Формальна освіта – це освіта, що здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

3. Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

4. Інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час

повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

5. Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством.

Навчальна діяльність у системі неформальної освіти характеризується високим рівнем мотивації, усвідомленою потребою в засвоєнні знань та вмінь, тобто можливістю отримання «самоспрямованих знань та вмінь». Відповідно до поставлених завдань, неформальна освіта реалізується через заплановані з точки зору цілей і часу навчання заходи та програми, спрямовані на професійну підготовку, підвищення рівня грамотності, розвиток різного виду компетентностей, професійної майстерності, м'яких навичок, створення демократичного суспільства, виховання громадянина тощо.

Така освіта передбачає як нефіксовані межі її здобуття, так і різноманітні форми, серед яких:

- дидактичні: загальнодидактичні навчальні програми і курси, лекції, освітні семінари, освітні конференції, дидактичні майстерні, стажування;

- соціально-педагогічні: компенсаційні програми, спрямовані на соціально-особистісний розвиток людини; тренінги особистісного розвитку, ораторської майстерності, ефективного спілкування, взаємостосунків;

- професійно орієнтовані: курси для отримання нової професії, спеціалізовані конференції, семінари, презентації, тренінги, студії, майстер-класи, об'єднання у фахові мережі / професійні асоціації, рольові ігри, симуляції, кейс-методи, фото презентації;

- мовно-лінгвістичні: мовні курси, літні мовні школи, недільні школи, засідання клубів;

- культурно-мистецькі: музейні експозиції, читацькі гуртки, творчі майстерні, презентації; театри, колективи художньої самодіяльності, вуличні університети, екскурсійні тури, освітній туризм та інші культурно-масові заходи;

- дистанційні: онлайн-навчання, створення та послуговування мережевими бібліотеками, інтернет-сервісами, цифровими ресурсами загальнокультурного характеру, відео-лекторії, вебінари, соціальні мережі, форуми та ін.

Дослідники неформальної освіти відзначають провідну роль діалогу учасників як базової передумови її ефективного впровадження. Тому визначені форми неформальної освіти насичуються діалогічними методами: дискусії (вільні, панельні, регламентовані, структуровані, тощо) та дебати,

кейс-навчання, моделювання проблемних ситуацій, портфоліо, читання, ігри (ділові, рольові, навчальні, організаційно-діяльнісні, виробничі, дослідницькі, проблемно-ділові, проєктувальні), консультації, симуляції професійних/соціокультурних процесів і явищ, інноваційні освітні технології (open-space/відкритий простір, майстерня майбутнього, world-cafe/світове кафе, peer-education/рівний навчає рівного тощо).

Форми й методи неформального навчання базуються на спільній діяльності учасників – взаємодії, обміні інформацією, спільному вирішенні проблем, моделюванні ситуацій, оцінці дій співучасників та власній рефлексії, зануренні в реальну атмосферу ділового співробітництва.

Серед складових структури професійного розвитку дизайнерів найважливішу роль відіграє навчання у трьох його видах: формальне, неформальне та інформальне. Важливою умовою ефективності професійного розвитку виступає органічне поєднання формальної (структурна освіта, що спрямовується на чітко поставлену мету у формі визнаних свідоцтв і дипломів), неформальної (будь-яка освітня активність поза формальною системою; може бути самоосвітня діяльність, що спрямована на отримання додаткових, необхідних тому, хто навчається, знань, умінь, компетенцій); та інформальної освіти (незапрограмоване навчання в повсякденному житті, індивідуальна пізнавальна діяльність).

Традиційно професійний розвиток дизайнерів відбувається в межах формальної освіти, але такий вид освіти (при всьому різноманітті його форм і методів) не задовольняє повною мірою потреби особистості в неперервному професійному розвитку, не відповідає швидкості процесів, що відбувались у суспільстві. У той самий час навчання поза формальною освітою стимулює активне включення дизайнерів в усвідомлений процес свого розвитку, але у спосіб, який максимально відповідає особистісним потребам, у комфортному для конкретної людини місті та в зручний час.

Неформальна освіта виступає як:

- навчальна діяльність у робочий чи позаробочий час у колі фахівців, друзів, родини, що не є структурованою, організованою чи спланованою;
- навчальний процес, що відповідає структурі цієї діяльності, набуває організованої форми, не належить до державних програм обов'язкової освіти та визначається цілеспрямованістю.

ТЕМА 4. МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

План лекції:

4.1. Методи засвоєння навичок опрацювання інформації.

4.2. М'які навички.

4.3. Кооперація в процесі навчання.

Література:

1. Інтерактивні методи викладання. Практичні поради для суддів-викладачів. Київ : ФОП Демчинський О.В., 2017. 64 с.

2. Методична робота в умовах кооперативного навчання. URL: <https://ru.osvita.ua/school/method/technol/1501/> (дата звернення 16.05.2021).

3. Навчання, базоване на співпраці. 32 стратегії кооперації у класі URL: <https://nus.org.ua/view/navchannya-bazovane-na-spivpratsi-32-strategiyi-kooperatsiyi-u-klasi/> (дата звернення 18.05.2021).

4. SOFT SKILLS. М'які навички для успішної кар'єри майбутнього. URL: <https://taslife.com.ua/blog/soft-skills> (дата звернення 18.05.2021).

4.1. Методи засвоєння навичок опрацювання інформації

Існує безліч трактувань поняття «навички», узагальнюючи ці визначання, можна стверджувати, що: **навички** – це поєднання знань і вмінь, які отримані упродовж життя. Тобто, складовими навичок є знання (сукупність інформації з будь-якої галузі, набутих у процесі навчання, дослідження тощо) та вміння (здобута на основі досвіду і знань здатність робити щось належним чином).

За даними *World Economic Forum*, серед найбільш затребуваних універсальних навичок (*soft skills* – «гнучкі / м'які» навички) виділено, насамперед, навички креативності, здатність до переконання, комунікативні навички, навички управління часом (*time-management*), за даними дослідження *LinkedIn Learning (2019)* – навички адаптування.

Результати дослідження, проведеного в Гарвардському університеті (*Harvard University*) і Стенфордському дослідницькому

інституті (*Stanford Research Institute*) свідчать про те, що вклад *hard skills* «твердих навичок» у професійну успішність співробітника складає всього 15%, тоді як «м'які навички» – 85%. Інше дослідження, проведене Стенфордським дослідницьким інститутом спільно з фондом Карнегі Мелон (*Carnegie Mellon Foundation*) серед генеральних директорів (СЕО) компаній зі списку «Fortune 500», показало, що довготривалий і стабільний успіх керівників компаній в роботі на 75% визначається м'якими навичками (*soft skills*) і тільки на 25% – твердими навичками (*hard skills*).

У 2020 році Всесвітній економічний форум підготував звіт «Майбутні робочі місця — 2025», яким визначено, що у 2025 році значна частина (52%) усієї роботи буде виконуватися роботами, тоді як у 2018 році цей показник становив 29%. Також у звіті зроблено прогноз навичок, які будуть затребувані у 2025 році, а саме:

- 1) аналітичне мислення й інноваційність;
- 2) активне навчання і стратегії навчання;
- 3) комплексне розв'язання проблем;
- 4) критичне мислення й аналіз;
- 5) креативність, оригінальність й ініціативність;
- 6) лідерство і соціальна включеність (впливовість);
- 7) технології: використання, моніторинг і контроль;
- 8) технології: розробка і програмування;
- 9) життєздатність, стресостійкість і гнучкість;
- 10) обґрунтування, розв'язання проблем і формування ідей.

Аналіз досліджень надав змогу виокремити чотири основні категорії навичок:

– *навчальні навички*, які допомагають адаптуватися до робочого середовища та вдосконалювати свої знання, вміння і компетенції;

– *навички грамотності*, які допомагають розрізняти факти, публікувати інформацію, створювати технології, визначати достовірність джерел та інформації;

– *соціальні навички* – здатність успішно й ефективно взаємодіяти з конкретними людьми або різними групами, досягаючи поставлених цілей;

– *особистісні навички* – якості людини, які певним чином характеризують її особистість.

До навчальних навичок включено критичне мислення, креативність (творчість, інноваційність) та самонавчання; до навичок грамотності – медіаграмотність, цифрова грамотність; до соціальних навичок – навички командної роботи, комунікативність, емоційний інтелект; до особистісних навичок – гнучкість, тайм-менеджмент, ініціативність.

Для розвитку навичок необхідно обирати певні інструменти (тренінги, семінари, вебінари, онлайн-курси, курси підвищення кваліфікації, читання спеціальної літератури тощо). Важливе значення у виборі інструментів і досягненні результатів мають особистісні якості та установки молоді.

Такі *навчальні навички*, як критичне мислення, уміння розв'язувати проблеми формується тоді, коли молодь не лише відтворює інформацію, але й формує для себе нові знання, розробляє і розвиває нові ідеї: перевіряє гіпотези; аналізує все, що відбувається навколо; розв'язує логічні завдання; знаходить усьому пояснення. Прикладами онлайн-сервісів, які дають змогу формувати й розвивати критичне мислення, є: Mindomo, Cadoo, Infog.am, дошки мозкового штурму Stormboard тощо.

Креативність (творчість, інноваційність) формується і розвивається за умов реалізації власного творчого потенціалу (малювання; створення відео, презентацій; написання творів, історій, блогів тощо), генерування цікавих ідей, нестандартного мислення та розширення власного світогляду і фантазування. Для цього можливе використання таких онлайн-сервісів, як: документи Google Диск, онлайнві презентації Prezi й Emaze, фоторедактори Avatan, Photoshop, сервіси для створення альбомів; відеоредактори Youtube тощо.

Самонавчання і саморозвиток формуються і розвиваються завдяки наявності в особистості цікавості до знань, бажання і мотивації їх отримувати.

Такі *навички грамотності*, як медіаграмотність формуються завдяки навчанню систематично критично оцінювати інформацію з використанням різних інструментів оцінювання, аналізувати медіаполе і відповідально ставитися до медіаспоживання, шукати посилання на першоджерело, використовувати ресурси для перевірки інформації та для освоєння нових знань з медіаграмотності. Тут допоможуть такі засоби, як: сервіси новин Google News; зворотній пошук зображень за допомогою Google; сервіси для виявлення недостовірної інформації (Trooclick); геосервіси Google Maps; наукові пошукові сервери; інструменти для виявлення оригінальності (Pipl.com, Spokeo.com) тощо.

Цифрова грамотність формується за умов використання інформаційно-комунікаційних технологій для розв'язання навчальних і життєвих завдань, використання інтернет-ресурсів для нових можливостей і кар'єрного зростання, створення та обробки фото-, відео- та інших файлів, опанування програм з графічного дизайну тощо.

Такі *соціальні навички*, як навички командної роботи формуються під час навчання, участі в тренінгах/семінарах, спрямованих на формування

командної роботи. Для розвитку цих навичок можна організовувати зустрічі з колегами і друзями, запрошувати друзів до челенджу, бути командним гравцем та уважним співрозмовником. Для формування і розвитку навичок командної роботи можна використовувати сервіси для створення блогів, платформ для дистанційного навчання і вебінарів Zoom, Wiziq, миттєвого опитування (Typeform, Direct poll, Kahoot!) тощо. Комунікативність формується за умови самостійного налагодження особистістю комунікації з іншими, розв'язання спільних завдань, розширення сфер спілкування, а також обмінів контактами в соціальних мережах. Онлайн-інструментами для формування комунікативних навичок можуть бути Google Диск (спільне редагування документів, написання коментарів), сервіси для створення спільної дошки Padlet.com чи Linoit, спілкування Skype, Viber тощо.

Формуванню *емоційного інтелекту* допомагає здатність розбиратися у власних і чужих почуттях, рахуватися з оточуючими, будувати з ними відносини на основі довіри і співпереживання. Для цього потрібно усвідомлювати і самоконтролювати власні емоції, бути самосвідомим, будувати взаємини з оточенням. Існує безліч різноманітних способів розвитку емоційного інтелекту та емпатії. Наприклад, у психології виділяють такі, як «практики уважності», арт-терапія, ненасильницьке спілкування, казкотерапія, дихальні практики тощо.

Такі *особистісні навички*, як гнучкість формуються через вимушеність адаптуватися до мінливих умов навчання і роботи. Найкраще сформувати ці навички можна у процесі діяльності, спрямованої на розв'язання будь-яких проблем, а також роботу в групах, а, отже, необхідність адаптуватися до незвичних умов, враховувати думку інших тощо. Для цього можливе використання таких онлайн-майданчиків, як віртуальні проєкти Wikispaces, створення і ведення блогів Blogger, соціальні мережі тощо.

Тайм-менеджмент формується під час планування своєї роботи або навчання, виконання креативних і творчих завдань, встановлення цілей та їх досягнення.

Ініціативність виражається в умінні проявляти ініціативу в різних ситуаціях; об'єктивно оцінювати власні сили, знання та навички; керувати своїм навчанням, розвиватися. Розвинути ці навички можна, якщо використовувати онлайн-сервіси, що дають змогу збирати, упорядковувати та організовувати інформацію для власної справи з різних джерел Zotero, сервіси закладок на корисні ресурси Symbaloo, ментальні карти Spicynodes та Mindmeister тощо.

Сьогодні, будь-які з перелічених навичок можна здобути на курсах, семінарах, тренінгах (наприклад, онлайн-курс «Prometheus», студія онлайн-освіти «EdEra» тощо) та під час роботи на громадських засадах, участі у волонтерській діяльності, в студентському самоврядуванні.

Основними методами розвитку навичок є самонавчання (читання літератури, самостійне вивчення різних матеріалів, перегляд вебінарів тощо), пошук і отримання зворотного зв'язку від викладачів, наставників і роботодавців, навчання на досвіді інших (ментворкінг), спеціальні завдання (самостійні вправи), розв'язання кейсів (дослідження конкретних ситуацій із пропозицією оптимальних шляхів розв'язання), розвиток у процесі роботи тощо.

4.2. М'які навички

М'які/ гнучкі навички (англ. *soft skills*) – комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою.

Soft Skills дозволяють бути успішним незалежно від специфіки діяльності та напрямку, в якому працює людина. Традиційно в психології їх відносять до числа соціальних навичок: вміння переконувати, знаходити підхід до людей, лідирувати, міжособистісне спілкування, ведення переговорних процесів, робота в команді, особистісний розвиток, управління часом, ерудованість, креативність і т.п.

Soft Skills – це збірний термін, який посилається на безліч варіантів поведінки, що допомагають людям у роботі, зокрема командній, а також забезпечують успішну соціалізацію. Ключове, на що звертають увагу насамперед – це комунікативні вміння.

Фахівець із сильними навичками міжособистісного спілкування вміє чітко сформулювати свої потреби, свої очікування до команди і оточення, а також уважно вислухати, як інші формулюють свої потреби і очікування. Він так веде переговори з іншими, що у кожного учасника залишається відчуття, що він був почутий і зрозумілий, і все це було зроблено в поважній та професійній манері, навіть якщо учасники не отримують того, про що заявили. У такій ситуації фахівець із сильними міжособистісними навичками розуміє, коли і в який момент можна взяти на себе лідерську роль, а коли варто зупинитися. Розуміє, коли говорити, коли слухати, а коли запропонувати компроміс або консенсус.

До переліку Soft Skills зараховують ще таку компетенцію, як ситуаційна обізнаність. Це вміння відстежувати як розвивається ситуація,

вміння розглядати різні способи реагування на неї такими діями, які дадуть найкращий результат для всіх залучених у цю ситуацію.

Іншою важливою рисою Soft Skills є адаптивність або гнучкість, вміння добре працювати в різних ситуаціях. Здатність бути дипломатичним і тактичним, навіть коли присутні якісь розбіжності або конфлікти – ще одна ключова риса з набору Soft Skills.

Навики Soft Skills можна здобути:

– на курсах та тренінгах (громадський проєкт масових відкритих онлайн-курсів «Prometheus» пропонує чимало подібних тренінгів на безкоштовній основі);

– робота на громадських засадах;

– участь у студентському самоуправлінні (така практична діяльність навчить роботі в команді, управлінню проєктами й делегуванню обов'язків).

Отже, до структури soft skills належать складові компоненти: когнітивні та інформаційні, організаційні, мовні, технічні та медіа, підприємницькі, громадські, життєві і комунікативні групи компетенцій. Їх розвиток можливий за умови методичної практики конкретних комунікативних знань і реалізується на рефлексивному, активному й соціокультурному рівнях.

4.3. Кооперація в процесі навчання.

Формою групової інтеграції є *кооперація* (від лат. *Cooperatio* – співпраця) – дії з об'єднання і узгодження спільних зусиль учасників взаємодії. При цьому вони можуть не відчувати одне до одного позитивних емоцій. Їх співробітництво засноване на спільності цілей, прагненні до досягнення загального результату, взаємній вигоді. Кооперація означає координацію, єднання, впорядкування одиничних сил учасників у ході організації спільної діяльності.

Кооперативна (групова) навчальна діяльність – це форма організації навчання в малих групах студентів, об'єднаних загальною навчальною метою. Групова робота дає можливість всім студентам використовувати на практиці вміння активно слухати, сприяє розвитку навичок міжособистісного спілкування, формує у студентів вміння уникати конфліктних ситуацій під час обговорення спірних питань. Її доцільно використовувати для вирішення складних проблем, що вимагають колективного обговорення. Важливо відзначити, що групові форми організації навчальної діяльності сприяють широкому та ефективному використанню інтерактивних технологій.

Виділяються дві сторони кооперативної взаємодії:

– поділ процесу єдиної діяльності між учасниками;

– зміна участі кожного відповідно до його цілей і мотивів.

Своєрідним показником кооперації, як вважають фахівці, є ступінь включеності учасників взаємодії в освітньому процесі в спільну діяльність і їх внесок у неї. При кооперативній взаємодії відбувається з'єднання безпосереднього результату діяльності кожного з кінцевим результатом спільної діяльності на основі взаєморозуміння.

Кооперативне навчання – це технологія навчання в невеликих групах, коли створюється можливість обговорення кожної проблеми, доведення, аргументування власного погляду. Це сприяє не лише глибшому розумінню навчального матеріалу, а й розвитку мислення та мовлення. Члени великої групи розподіляються на декілька малих груп і діють за інструкцією, яка спеціально була розроблена для них викладачем. Кожен зі здобувачів працює над своїм завданням, своєю частиною матеріалу до повного розуміння питання, яке вивчається, та завершення роботи над ним. Потім здобувачі обмінюються знахідками таким чином, що робота кожного є дуже важливою та суттєвою для роботи інших, оскільки без неї завдання не буде виконане (частина важливої інформації буде втрачена, інші учні групи її не отримають). «Кооперативне навчання» іноді визначається як «навчальна співпраця».

Дещо спрощене кооперативне навчання називають поєднанням зусиль студентів і педагогів для швидкого та більш ефективного досягнення поставлених цілей. Виділяються цілі індивідуальні та спільні для всіх. Саме для досягнення спільної мети студенти кооперуються між собою, поєднують свої зусилля, що, у кінцевому підсумку, приводить до прискорення та полегшення навчання.

ТЕМА 5. СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФЕСІЇ ВИКЛАДАЧА

План лекції:

5.1. Сучасні трансформації професії викладача (фасилітатор, ментор, коуч, тренер, наставник, модератор).

5.2. Структура та зміст професійної педагогічної діяльності викладача ЗВО.

5.3. Інноваційна готовність викладача ЗВО.

5.4. Поліфункціональна специфічність професійної педагогічної діяльності викладача ЗВО.

Література:

1. Бирко Н. М. Ролі сучасного педагога в освітньому просторі. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/21721/Byrko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 13.05.2021).

2. Степаненко М. Новий учитель у парадигмі викликів суспільства XXI століття. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Stepanenko.pdf> (дата звернення 15.05.2021).

3. Сторож В. В. Готовність викладача закладу вищої освіти до інноваційної діяльності. URL: <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7277/Storozh.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 16.05.2021).

4. Цюман Г. М. Професіоналізм викладача як основа педагогічної майстерності. URL: <http://acup.poltava.ua/wp-content/uploads/2015/03/Tsuman.pdf> (дата звернення 17.05.2021).

5.1. Сучасні трансформації професії викладача (фасилітатор, ментор, коуч, тренер, наставник, модератор).

Фасилітація – це організація й управління процесом обговорення певних питань (тем) у групі людей. Його мета – організувати спілкування

всіх учасників обговорення з нейтральної сторони, налагодити ефективний обмін думками таким чином, щоб зіткнення думок перейшло в конструктивне русло, розбіжності були успішно подолані і прийняте рішення було вироблено.

Фасилітатор (англ. *facilitator*, від лат. *Facilis* – «легкий, зручний») – це людина, що забезпечує успішну групову комунікацію. Забезпечуючи дотримання правил зустрічі, її процедури і регламенту, фасилітатор дозволяє її учасникам сконцентруватися на цілі і змісті зустрічі. Тобто, фасилітатор вирішує двояке завдання, сприяючи комфортній атмосфері та плідності обговорення.

У контексті етимології терміна можна сказати, що фасилітатор – це той, хто перетворює процес комунікації в зручний і легкий для всіх її учасників. З групової точки зору, фасилітатор – той, хто допомагає групі зрозуміти загальну мету і підтримує позитивну групову динаміку для досягнення цієї мети в процесі дискусії, не захищаючи при цьому одну з позицій або сторін. У групових тренінгах тренера, працюючого у стилі фасилітації, нерідко визначають як диригента. В освітній діяльності, фасилітатором називають викладача, вчителя, тренера, основне завдання якого полягає в стимулюванні та спрямованості процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів. Роль фасилітатора – допомогти учням досягнути очікуваних результатів навчання. Тому педагог-фасилітатор скоріше ставить запитання, сприяє, щоб звучали різні думки, точки зору у групі. На відміну від презентатора, який є певним чином експертом в інформації, що презентується, фасилітатор пропонує процес, який допомагає учасникам засвоїти знання. У роботі кожного педагога є певний досвід з тієї чи іншої проблеми. І є окремі напрацювання з тем, які він найбільше досліджує, удосконалює, експериментує й презентує перед колегами. Якщо є потреба у виробленні певної навички з тої чи іншої проблеми, вчителі відвідують тренінги зі своїми колегами, під час яких тренуються в певних вправах щодо удосконалення бажаної навички.

Той, хто демонструє захід, називається тренером. *Трєнер* (англ. *trainer*, від англ. *train* – виховувати, навчати) – спеціаліст у якомусь виді діяльності, галузі. Він веде навчально-тренувальну роботу, спрямовану на виховання та вдосконалення майстерності, розвиток функціональних можливостей. Роль тренера прийшла в освітню діяльність зі спорту і означає 5 основних діяльностей: напрацьовувати, набувати, відтренувувати, відшліфувати певні навички. Педагог-тренер допомагає іншим в оволодінні новими навичками, знаннями, ставленнями.

Наставництво – це домовленість, за якою один користувач («наставник») допомагає іншому користувачеві («опікуваному»). Залежно від характеру домовленості, наставник може давати поради користувачеві щодо більш ефективної роботи у проекті та допомагати вирішувати дискусійні питання. Метою наставництва є допомога опікуваному пристосуватися до дій у межах правил та настанов спільноти. Будь-який викладач, вчитель веде урок, заняття, лекцію і управляє процесом освітньої діяльності, здійснюючи функцію менеджера цієї діяльності. Менеджер освіти – це особа, яка професійно здійснює функції педагогічного менеджменту на рівні будь-якої педагогічної системи (від міністра освіти, його заступників, інспекторів відділів освіти і до окремого викладача).

На початку ХХІ ст. у світі з'явилася ще одна професія, призначення якої – сприяти людині в досягненні її життєвих цілей, розвитку та успіху, – *коучинг* (англ. *coaching* – процес, під час якого людина або група людей навчаються й одержують навички, необхідні для їхньої підтримки). Коуч – це тренер, здатний зробити з людини чемпіона, тобто мова йде про виховання переможців. Коуч – це фахівець, який спеціалізується на розвитку уміння досягати поставленої мети. Виникненню ролі педагога-коуча сприяло партнерство в освіті. Коучингом вважається процес партнерства, при якому партнер розкривається в професійній діяльності й особистісній сфері. Роль педагога коучинга полягає у подоланні перешкод.

Тьюторство в певному розумінні можна вважати культурою, що сформувалася в історії паралельно культурі викладання і навчання. Сьогодні, ця роль педагога є дуже актуальною, здебільшого в приватних школах України.

Тьютор (від англ. *tutor* – учитель) – особа, що веде індивідуальні або групові заняття із учнями, студентами, репетитор, наставник. В університетах тьютори помічники викладача, здебільшого аспіранти або старші студенти. Викладачу часом важко стати в позицію тьютора. Перш за все, тому що вони знають відповіді, знають, як правильно до них підвести – і це є частина їх професії, вони навчають правил і викладають закони. У тьютора інші цілі, інший стиль і привід для спілкування. Так, головне завдання викладача – це безпосереднє управління процесом навчання, тьютор підтримує навчання і супроводжує самоосвіту. У результативності викладач відповідає за передавання певної суми знань, а тьютор лише бере участь у пошуку знань, постійно формуючи індивідуальну відповідальність за отримані знання. Основним інструментом досягнення результату викладача є використання методик викладання, у той час як тьютор спирається на постійну рефлексію досвіду самоосвіти. Тьюторство здебільшого базується

на ідеї сумлінності студента, що прагне знань, і тьютор підтримує та не дає згаснути цьому вогнику, підштовхуючи учня до нових вершин.

Наступна роль сучасного педагога пов'язана з давньогрецькою міфологією, в якій з'являється назва «*mentor*». Саме таким було ім'я особи, котрій залишив на виховання свого сина Телемаха Одісей, на час своєї тривалої подорожі. Ментор був мудрим, йому всі довіряли, приходили з питаннями, за порадами і допомогою. Він був довіреним радником Одісея. Саме таким чином, від давніх переповідок поняття «*mentor*»—«наставник» прийшло до наших часів.

У сучасному світі менторство – це наставництво, але не в чистому вигляді, а в поєднанні з консультуванням, коучингом та навіть психологічною допомогою. Менторство або менторинг – це процес взаємодії більш досвідченої в певній сфері людини з менш досвідченою, при якому відбувається передача знань, вмінь, навичок. У певні моменти життя ментором для людини можуть бути рідні, більш досвідчені друзі, викладачі, колеги, а іноді навіть і незнайомі люди. Різниця лише в тому, що у взаємодії з ними людина отримує тільки якісь певні сторони менторства, а коли мова йде про взаємодію із досвідченим ментором – той здійснює цю діяльність комплексно та професійно. Наставник – це людина, яка працює в компанії і має інтерес у розвитку знань, навичок та міжособистісних стосунків. На відміну від наставника, ментор – це людина, що самостійно встановлює інтенсивність та напрямок навчання. Завдання ментора – допомагати тоді, коли просять про допомогу.

5.2. Структура та зміст професійної педагогічної діяльності викладача ЗВО.

Професія викладача закладу вищої освіти – одна з найбільш творчих і складних професій, у якій поєднані наука та мистецтво. Ця професія споріднена з працею письменника (творчість у підготовці матеріалу), режисера й постановника (створення задуму та його реалізація), актора (у педагогічній діяльності інструментом є особистість викладача), педагога, психолога та науковця.

Діяльність викладача ЗВО має високу соціальну значущість і посідає одне з центральних місць у підтримці державності, формуванні національної свідомості та духовної культури українського суспільства. Професійна педагогічна діяльність викладача може розглядатися як цілісна динамічна система.

Професійна діяльність викладача має свою специфіку, що полягає, головним чином, в урахуванні наступного:

1. Дихотомії об'єкту педагогічної праці – студентів, які одночасно є й суб'єктами навчально-пізнавальної діяльності.

2. Умов успішності діяльності з виховання і навчання студентів, серед яких важливим є наявність певних фізичних та інтелектуальних сил і здібностей педагога, зокрема організаторських здібностей.

3. Своєрідності засобів праці викладача, значна частина яких – духовні.

4. Взаємозв'язку між трьома підсистемами педагогічної праці: сукупності інтелектуальних і фізичних сил педагога, певних даних об'єкта праці, засобів і структури діяльності.

Навчально-педагогічна діяльність спрямована на організацію процесу навчання у ЗВО відповідно до вимог суспільства. Для навчального процесу в ЗВО характерним є органічне поєднання навчального й науково-дослідного аспектів, підвищення активності та значущості самостійної роботи студента (навчаючись, студент учиться самотужки), поєднання теоретичної та практичної складових. Викладач визначає мету й завдання навчання, обмірковує зміст процесу навчання, сучасні форми та методи, які сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності студента, форми контролю; формує творчі колективи навчальних груп; здійснює виховання студента й виховує в них потребу в самовихованні.

Основними видами цієї діяльності є: читання лекцій, проведення лабораторних, практичних, семінарських занять, консультацій, заліків, іспитів, рецензування, керівництво практикою, керівництво курсовими, кваліфікаційними роботами.

З навчальною роботою тісно пов'язана навчально-методична діяльність викладача з підготовки навчального процесу, його забезпечення й удосконалення. У її числі розглядаються такі види навчально-методичної діяльності: підготовка до лекційних, практичних, семінарських занять, навчальної практики; розробка, переробка та підготовка до видання конспектів лекцій, збірників вправ і завдань, лабораторних практикумів й інших навчально-методичних матеріалів, методичних матеріалів із написання курсових і кваліфікаційних робіт; поточна робота щодо підвищення педагогічної кваліфікації (читання методичної, навчальної, науково-методичної літератури); вивчення передового досвіду складання методичних розробок, завдань, екзаменаційних білетів, тематики курсових робіт; розробка графіків самостійної роботи студентів; взаємовідвідування занять тощо. Таким чином, зміст навчально-методичної роботи перебуває у безпосередньому зв'язку з навчальною роботою, її обсягом і структурою.

Праця викладача ЗВО обов'язково передбачає організаційно-методичну роботу, основними видами якої є робота на підготовчому відділенні, робота з

профорієнтації, організації практик, робота у приймальній комісії, підготовка матеріалів для проведення засідання кафедри, ради інституту, ради ЗВО, методична робота, робота з підготовки та проведення науково-методичних семінарів тощо.

Важливою частиною викладацької діяльності є робота з виховання студентів. Вона включає такі види робіт: контроль за самостійною роботою студентів з вивчення першоджерел, перевірку конспектів, проведення колоквиумів, співбесід, роботу куратора, керівника проблемної групи, виховну роботу в гуртожитках, проведення вечорів, екскурсій тощо. За всі види роботи викладач звітує на засіданні кафедри, у ректораті.

Обов'язковим елементом у роботі викладача ЗВО є науково-дослідна робота. Елементи такої роботи є й у школі, однак у ЗВО викладають не основи наук, як у школі, а суто науку. Тому науково-дослідна робота є важливою складовою навчально-виховного процесу, фактором, що визначає ефективність праці викладача.

Наукова праця викладача включає такі види, як виконання планових держбюджетних науково-дослідних робіт, колективних договорів; написання та видання підручників, посібників, монографій, наукових статей і тез; доповіді на конференціях; редагування та рецензування підручників, написання відгуків; робота в редколегіях наукових журналів; керівництво науково-дослідною роботою студентів; участь у наукових радах тощо.

Одночасно з цим підсилюється вплив науки ЗВО і на процес підготовки фахівців, його зміст і характер, оскільки розвиток науково-дослідної роботи спрямовано на вдосконалення навчально-виховного процесу та залучення студентів до дослідницької діяльності, що сприяє залученню талановитої молоді до науки.

Професійна діяльність викладача ЗВО – це особливий різновид творчої інтелектуальної праці. Творчість викладача полягає, у першу чергу, у відборі методів і розробці технологій реалізації мети та завдань, поставлених державою перед ЗВО: забезпечення ефективності навчально-виховного процесу; озброєння майбутніх фахівців фундаментальними знаннями; залучення студентів до самостійного одержання максимальної інформації за короткий час і розвитку їх творчого мислення; озброєння вміннями наукового дослідження; виховання всебічно розвиненої й культурної людини. Сутність і структура педагогічної діяльності, а також пов'язана з ними продуктивність – одне з самих актуальних питань педагогічної науки та практики.

5.3. Інноваційна готовність викладача ЗВО.

Однією з важливих якостей педагога, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності. Джерела готовності до інноваційної діяльності досягають проблематику особистісного розвитку, професійної спрямованості, професійної освіти, виховання й самовиховання, професійного самовизначення педагога.

Готовність до інноваційної діяльності є передумовою ефективною діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні.

Готовність педагога до інноваційної діяльності визначають за такими показниками:

1. Усвідомлення ним потреби запровадження педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці.

2. Інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи.

3. Зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик, налаштованість на експериментальну діяльність.

4. Готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності.

5. Володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових.

Включення педагога в інноваційну діяльність може бути наслідком дії різноманітних чинників:

- невдоволеність методиками, результатами особистої праці;
- освоєння нових знань, особливо у суміжних сферах;
- осмислення і якісно нове бачення особистої життєвої місії, іноді – творче осяяння, яке, як правило, є результатом тривалого пошуку й аналізу здобутого на цьому шляху.

Форми залучення педагога до інноваційної діяльності.

До різноманітних форм залучення педагога до інноваційної діяльності належать:

- організація постійно діючого наукового семінару з найактуальніших проблем, над якими працюють педагоги навчального закладу;
- стажування педагогів при науково-дослідних інститутах і вищих навчальних закладах;
- педагогічні ради, «круглі столи», дискусії;
- ділові, евристичні ігри з генерування нових педагогічних ідей;
- творча діяльність педагогів у методичних об'єднаннях;

- участь у науково-практичних конференціях;
- узагальнення власного досвіду і досвіду своїх колег;
- заняття на спеціальних курсах підвищення кваліфікації;
- самостійна дослідницька, творча робота над темою, проблемою;
- участь у колективній експериментально-дослідницькій роботі у межах спільної проблеми, над якою працюють педагоги навчального закладу.

Стратегія інноваційної діяльності педагогічного колективу, окремих педагогів у кожній конкретній ситуації має свої часові обмеження, що залежить від масштабності інновації, від того, скільки часу і яких людських, організаційних, матеріально-фінансових ресурсів вона потребує. Але головне, інноваційна педагогічна діяльність педагогів є основою оновлення навчальних закладів, створення якісно нової педагогічної практики – авторського закладу чи радикального реформування усієї освітньої системи.

Принципи інноваційної діяльності педагога.

Інноваційна діяльність педагога передбачає дотримання таких принципів:

1. Принцип інтеграції освіти. Вимагає уваги до кожної дитини як особистості, орієнтації на формування громадянина з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями.

2. Принцип диференціації та індивідуалізації освіти. Потребує забезпечення умов для розвитку здібностей кожного вихованця. Максимальний розвиток здібностей дитини, незалежно від соціально-економічного та суспільного статусу її сім'ї, статі, національності, віросповідання.

3. Принцип демократизації освіти. Передбачає створення передумов розвитку активності, ініціативи, творчості учнів і вчителів, залучення громадськості в управлінні школою. Здійснення цих принципів передбачає зміну характеру освітньої системи, змісту, методів, форм, технологій навчання й виховання. Метою освіти за таких умов є вільний розвиток індивідуальних здібностей, мотивів, особистісних цінностей різнобічної, творчої особистості.

Отже, у структурі професійно спрямованої особистості педагога готовність до інноваційної діяльності є показником його здатності нетрадиційно вирішувати актуальні для особистісно-орієнтованої освіти проблеми.

Вимоги до педагога інноваційного спрямування.

Педагог інноваційного спрямування повинен вміти реалізовувати:

- педагогічний гуманізм (довіра до вихованців, повага до їх особистості, гідності, впевненість у своїх здібностях і можливостях; відчуття

змін в цінностях освіти: не засвоєння формальних знань і навичок, а гуманність стосунків, свобода самовиявлення, культивування індивідуальності, творча самореалізація особистості);

– емпатійне розуміння вихованців (прагнення і вміння відчувати іншого як себе, розуміти внутрішній світ вихованців, сприймати їх позиції);

– співробітництво (поступове перетворення вихованців на співтворців педагогічного процесу; володіння культурою спілкування);

– діалогізм (уміння слухати дитину, цікавитися її думкою, розвивати міжособистісний діалог на основі рівності, взаємного розуміння і співтворчості);

– особистісна позиція (творче самовираження, за якого педагог постає перед вихованцями не як позбавлений індивідуальності функціонер, а як особистість, котра має свою думку, відкрита у вираженні своїх почуттів, емоцій; удосконалення у своїй професії – набуття компетентності, яка дає можливість справлятися з різними ситуаціями).

5.4. Поліфункціональна специфічність професійної педагогічної діяльності викладача ЗВО.

Діяльність викладача є поліфункціональною і має комплексний характер. У спілкуванні зі студентами він вирішує навчальні, виховні, організаційні і дослідницькі завдання. Для цього йому необхідно розвивати свої педагогічні здібності.

Поліфункціональність викладача ЗВО передбачає наявність певних особистісних якостей, соціально-психологічних рис і педагогічних здібностей. Серед них основні такі:

1. Загальногромадянські риси: широкий світогляд, принциповість і стійкість переконань; громадянська активність і цілеспрямованість; національна самосвідомість, патріотизм і толерантність щодо інших народів і культур; гуманізм і соціальний оптимізм; високий рівень відповідальності й працелюбність.

2. Морально-психологічні якості: чесність і ясність у взаєминах з людьми; високий рівень загальної і психологічної культури; повага до професіоналізму інших і наукової спадщини; акуратність і охайність; дисциплінованість і вимогливість.

3. Науково-педагогічні якості: науково-педагогічна творчість; професійна працездатність; активна інтелектуальна діяльність, науковий пошук; педагогічне спрямування наукової ерудиції; педагогічна спостережливість; педагогічна уява й інтуїція; володіння педагогічною технікою; активна інтелектуальна діяльність, науковий пошук; гнучкість і

швидкість мислення у педагогічних ситуаціях; висока культура мови і мовлення (фонетична чіткість, лексична науковість і точність, експресивність, емоційність і виразність); володіння мімікою, тоном голосу, поставою, рухами і жестами.

4. Індивідуально-психологічні особливості: високий рівень соціального сприйняття і самопізнання; висока інтелектуально-пізнавальна зацікавленість і допитливість; інтерес до розвитку потенційних можливостей студентів і потреба в педагогічній діяльності з ними; позитивна «Я- концепція», високий рівень домагань; емоційна стійкість, витримка й самовладання; саморегуляція, самостійність і діловитість у вирішенні життєво важливих завдань; твердість характеру.

5. Професійно-педагогічні здібності: адекватне сприйняття студента і безумовне прийняття його як особистості; педагогічний оптимізм; проєктування цілей навчання і прогнозування шляхів професійного становлення майбутнього спеціаліста; конструювання методичних підходів і здатність передбачати можливі результати; організаторські і комунікативні здібності; духовно-виховний вплив на академічну групу і особистість студента, організація розвивальної інтеракції.

ТЕМА 6.
ПРОЦЕС НАВЧАННЯ У ДИЗАЙН-ОСВІТІ:
ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ

План лекції:

6.1. Складові навчального процесу та їх характеристики: цілі навчання, зміст освіти, методи навчання, організаційні форми навчання, визначення результатів навчання у термінах компетентностей.

6.2. Сучасні форми лекції (проблемні, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція. мультимедійні лекції).

6.3. Типи організації семінарських занять (модельний семінар, проблемний семінар і пояснювально-ілюстративний семінар).

Література:

1. Види семінарів, вимоги до їх організації та проведення. URL: <https://vseosvita.ua/library/vidi-seminariv-vimogi-do-ih-organizacii-ta-provedenna-230478.html> (дата звернення 15.03.2021).

2. Козлова Г. М. Методика викладання у вищій школі : Навчальний посібник. Одеса : ОНЕУ, ротاپронт, 2014. 200 с.

3. П'янкова О. В. «Активні лекції: сутність, види, особливості, перспективи використання в українській вищій школі. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19772/1/57.pdf> (дата звернення 15.04.2021).

4. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни [Електронний ресурс] : *навч. посіб. для підготовки докторів філософії очної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 133 – «Галузеве машинобудування»* / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: І. О. Казак. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 116 с.

6.1. Складові навчального процесу та їх характеристики: цілі навчання, зміст освіти, методи навчання, організаційні форми навчання, визначення результатів навчання у термінах компетентностей.

1. Цілі навчання – це результат, який прогнозується і має бути досягнутий у процесі всього навчання і на окремих його етапах.

Стандарт вищої освіти України за спеціальністю «Дизайн» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений і введений в дію наказом Міністерства освіти і науки № 1391 від 13 грудня 2018 року передбачає цілі навчання: формування фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі дизайну, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов та передбачають застосування певних теорій та методів дизайну.

Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня, галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 022 «Дизайн», затверджений та введений в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 21.12.2018 р. № 1433 передбачає цілі навчання: формування фахівців, здатних розв'язувати складні задачі та практичні проблеми у галузі дизайну або у процесі навчання, що передбачає проведення наукових і проєктних досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

2. Зміст освіти – це науково-обґрунтована система дидактично та методично оформленого навчального матеріалу для різних рівнів та ступенів вищої освіти.

Зміст освіти визначається освітньо-професійною та освітньо-науковою програмами підготовки, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та університету, і відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах, а також при проведенні навчальних занять та інших видів навчальної, наукової та виховної діяльності.

Освітня (освітньо-професійна чи освітньо-наукова) програма – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти.

Структурно-логічна схема підготовки – це наукове і методичне обґрунтування процесу реалізації освітньої програми підготовки.

Зміст освіти складається з нормативної та вибіркової частин. Нормативна частина змісту освіти визначається відповідним державним стандартом освіти. Вибіркова частина змісту освіти визначається Університетом.

3. Методи навчання – це спосіб подання (представлення) інформації студентові в ході його пізнавальної діяльності, реалізований через дії, які зв'язують педагога й студента.

1. Пояснювально-ілюстративний метод або інформаційно-рецептивний.

Студенти одержують знання на лекції з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник у «готовому» виді, вони сприймають і осмислюють факти, оцінки, висновки й залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення.

Інформаційно-рецептивний метод сам по собі не формує в студента умінь і навичок використання отриманих знань і не гарантує їх свідомого й міцного запам'ятовування.

2. Репродуктивний метод (репродукція – відтворення).

Застосування вивченого на основі зразка або правила, діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто виконується за інструкціями, приписаннями, правилами в аналогічних, подібних з показаним зразком, ситуаціях. Застосовується у взаємозв'язку з інформаційно-рецептивним методом (який передує репродуктивному). Разом вони сприяють формуванню знань, навичок і вмінь в студентів, формують основні розумові операції (аналіз, синтез, узагальнення, перенос, класифікація).

3. Метод проблемного викладу.

Педагог до викладу матеріалу ставить проблему, формулює пізнавальне завдання на основі різних джерел і засобів, показує спосіб рішення поставленого завдання. Спосіб досягнення мети – розкриття системи доказів, порівняння точок зору, різних підходів, студенти стають свідками й співучасниками наукового пошуку, де вони не тільки сприймають, усвідомлюють і запам'ятовують готову інформацію, але й стежать за логікою доказів, за рухом думки педагога.

4. Частково-пошуковий, або евристичний метод.

Полягає в організації активного пошуку рішення висунутого у навчанні (або сформульованих самостійно) пізнавальних завдань. Пошук рішення відбувається під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і

вказівок. Метод дозволяє активізувати мислення, викликати зацікавленість до пізнання на семінарах і колоквиумах.

5. Дослідницький метод.

Проводиться аналіз матеріалу, постановки проблем і завдань, короткого усного або письмового інструктажу студентів, студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й виміри та виконують інші дії пошукового характеру. Завдання, які виконуються з використанням дослідницького методу, повинні містити в собі всі елементи самостійного дослідницького процесу (постановку завдання, обґрунтування, припущення, пошук відповідних джерел необхідної інформації, процес рішення завдання).

Ще одна класифікація методів побудована на основі виділення джерел передачі змісту:

Словесні: джерелом знання є усне або друковане слово (розповідь, бесіда, інструктаж і ін.)

Практичні методи: студенти одержують знання й уміння, виконуючи практичні дії (вправа, тренування, самоуправління).

Наочні методи: джерелом знань є спостережувані предмети, явища, наочні приклади (ілюстрування, показ).

Дискусійні методи. Елементи дискусії (суперечки, зіткнення позицій, навмисного загострення й навіть перебільшення протиріч в обговорюваному змістовному матеріалі) можуть бути використані майже в будь-яких організаційних формах навчання, включаючи лекції.

6. Метод моделювання.

Моделювання педагогічних ситуацій – це створення таких ситуацій-моделей, де реальні об'єкти замінюються символами і взаємостосунки між учасниками діяльності складаються не природньо, а організовані спеціально під керівництвом викладача, тобто штучно.

Одним з інноваційних методів навчання у вищій школі є застосування навчальних комп'ютерних моделей. Комп'ютерне моделювання використовується як засіб розробки і перевірки, вимірювання, визначення принципів і закономірностей будови і функціонування соціальних процесів, систем і їх прогнозування, для розробки рекомендацій щодо управління різними соціальними явищами, процесами, системами.

4. Організаційні форми навчання.

Форма організації навчального процесу – спосіб організації, побудови й проведення навчальних занять, у яких реалізуються зміст навчальної роботи, дидактичні завдання і методи навчання.

Залежно від мети форми організації навчального процесу класифікують на форми навчального процесу (лекції, практичні, семінарські, лабораторні, лабораторно-практичні заняття; самостійна робота студентів; експедиції, екскурсії, навчальні конференції; консультації; індивідуальні заняття; навчальна виробнича (педагогічна) практика; курсові, дипломні, кваліфікаційні роботи); форми контролю, оцінювання та обліку знань, умінь і навичок студентів (колоквіуми, заліки, іспити, захист курсових, дипломних і магістерських робіт); форми організації науково-дослідної роботи студентів (науково-дослідні гуртки, проблемні групи, об'єднання, студентські наукові товариства).

6.2. Сучасні форми лекції (проблемні, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, мультимедійні лекції).

1. Проблемні лекції. На проблемній лекції залучення студентів до активної діяльності здійснюється викладачем за допомогою створення проблемних ситуацій.

Проблемна ситуація – ситуація, для оволодіння якою окремий суб'єкт (або колектив) має знайти і застосувати нові для себе знання чи спосіб дій. У проблемному запитанні чи ситуації завжди повинна мати місце суперечність, наприклад: суперечність між теоретично можливим способом розв'язання задачі та його практичною недоцільністю, відсутністю методів аналізу й обробки реально існуючих фактів, суперечність між науковими фактами і життєвими уявленнями студентів і тп.

У ЗВО, в основному, використовуються наступні варіанти проблемного навчання:

1. Проблемний виклад навчального матеріалу в монологічному режимі лекції.

2. Проблемний виклад навчального матеріалу на лекції, коли викладач ставить проблемні питання, висуває проблемні завдання і сам їх вирішує, при цьому студенти частково залучаються до пошуку рішення.

3. Частково-пошукова діяльність студентів у процесі виконання експерименту, евристичних бесід. Викладач заздалегідь визначає проблему, вирішення якої спирається на ту базу знань, яку повинні мати студенти. Поставлені викладачем запитання повинні викликати інтелектуальні труднощі у студентів і потребувати цілеспрямованого мисленнєвого пошуку.

Основними етапами пізнавальної діяльності студентів у процесі проблемної лекції є:

- Усвідомлення проблеми.
- Висунення гіпотез, пропозиції щодо вирішення проблеми.
- Обговорення варіантів вирішення проблеми.

– Перевірка рішення.

Цінним у проблемній лекції є те, що логіка навчального пізнання ніби імітує логіку наукового пізнання. Однак ефективність проблемної лекції знижується у великих аудиторіях (більш ніж 50 студентів), а також суттєво залежить від рівня підготовки студентів до такого виду роботи.

2. *Лекція-візуалізація* (з лат. *visualis* – зоровий) – передбачає візуальну форму подання лекційного матеріалу за допомогою технічних засобів, опорних конспектів на паперових носіях або за допомогою аудіо-відеотехніки. Лекція-візуалізація – одна із лекцій інноваційного типу. Її особливістю є наявність умов для реалізації повною мірою принципу наочності. Зазначений тип лекції сприяє навчанню студентів перетворювати усну й письмову інформацію у візуальну форму, що завдяки систематизації й виокремленню найбільш значущих, суттєвих елементів змісту навчання формує у них професійне мислення. Процес візуалізації являє собою згортання мисленнєвих операцій шляхом утворення на основі різних видів інформації наочного образу, який може слугувати опорою для розумових і практичних дій. Здатність візуальної інформації впливати на усвідомлення та розуміння нової інформації сприяє формуванню лінгвокогнітивних умінь. Цей вплив може бути більш ефективним, якщо відеоматеріал використовується викладачем не як візуальний коментар словесної інформації, а як комплекс проблемних завдань, що веде до активної розумової діяльності суб'єктів навчання. Таким чином, лекція-візуалізація являє собою не лише передання усної інформації, перетвореної у візуальну форму за допомогою мультимедійних засобів, а й слугує засобом організації інтелектуальної діяльності студентів. Підготовка такої лекції полягає в реконструюванні, перекодуванні змісту лекції або її частин у візуальну форму для презентації через комп'ютер. Головне завдання такого типу лекції – максимально полегшити сприймання складного мовознавчого матеріалу, коли необхідно не тільки враховувати ключові поняття і фрази, базові визначення, а й усвідомлювати характер відношень між ними. Різновидом лекції-візуалізації можна вважати відеолекцію. Вона являє собою зняту та записану на диск/флешку скорочену лекцію провідного вченого, доповнену схемами, таблицями, фотографіями, що ілюструють науковий теоретичний матеріал.

Читання такої лекції передбачає коментування візуальних, раніше підготовлених матеріалів. Викладач використовує демонстративні матеріали, форми наочності (натуральні об'єкти, фотографії, структурно-логічні схеми тощо), які не лише доповнюють словесну інформацію, а й самі виступають носіями нової інформації.

Підготовка до проведення лекції-візуалізації виокремлює такі етапи: *підготовчий, організаційний, реалізаційний, підсумковий*.

Підготовчий етап передбачає роботу викладача із комп'ютерними програмами (PowerPoint, Google presentation, Prezi, Open Office Impress, тощо), які традиційно використовують для створення презентацій, слайдів для лекцій-візуалізацій.

Сутність *організаційного етапу* підготовки до лекції-візуалізації складається із з'ясування низки методично-дидактичних питань: врахування специфіки навчальної дисципліни, рівня професійної підготовки студентської аудиторії, психофізіологічних можливостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Реалізаційний етап забезпечує раціональне поєднання аудіальної та візуальної форми подачі лекційного матеріалу; структурування лекційного матеріалу за інформаційними блоками; створення презентаційних матеріалів на основі логічного зв'язку між слайдом та науково-методичним коментарем; визначення послідовності демонстрації слайдів; унормування системи лекцій-візуалізацій із навчальної дисципліни.

Завданням *підсумкового етапу* – є структурування системи лекцій-візуалізацій відповідно робочої програми навчальної дисципліни з урахуванням міжпредметних зв'язків, загальної кількості годин, що відводиться на вивчення тієї чи тієї дисципліни (загальна кількість годин, кількість лекційних, практичних, лабораторних годин, самостійна робота, індивідуально-навчально дослідні завдання тощо); вертикальної та горизонтальної інтеграції дисциплін фахового, лінгводидактичного, психолого-педагогічного циклу.

Основними структурними елементами лекції-візуалізації є слайди, текстовий науково-методичний супровід до слайдів (текстове пояснення навчального матеріалу, що зображений на слайдах). Обов'язковою вимогою до лекції-візуалізації є підготовка словесного супроводу до кожного із слайдів, синхронне коментування кожного з них.

3. Лекція-конференція проводиться як науково-практичне заняття за попередньо окресленою проблемою із системою доповідей, підготовлених студентами, для її аналізу. Кожен студентський виступ має бути логічно завершеним і відповідати запропонованій викладачем програмі. Система виступів дозволить різнобічно висвітлити актуальні наукові проблеми. Для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів можна підготувати групу опонентів та експертів, які будуть доповнювати і поглиблювати інформацію доповідачів та висловлювати критичні зауваження. У кінці лекції

викладачеві слід узагальнити результати виступів студентів і оцінити їх діяльність.

Лекція-прес-конференція має декілька методичних варіантів:

1. На запитання попередньо підготовленої до лекції аудиторії відповідає викладач.

2. На запитання студентів відповідає група викладачів.

3. На запитання студентів відповідає група попередньо підготовлених студентів.

4. *Мультимедійна лекція*

Мультимедійна лекція є однією з найефективніших форм проведення занять у ЗВО. Вона являє собою гіпертекст: інформація структурується й узагальнюється лінійно, знання інтегрується. Гіпертекстовість допомагає більш глибокому проникненню у зміст матеріалів, що пропонуються студентам, сприяє встановленню балансу в розумінні інформації. Слайдова репрезентація вчить структурувати й інтерпретувати інформацію, активізує творчі здібності студентів, дає можливість створювати мисленнєві завдання, формувати умови для альтернативних рішень та здійснювати інтерактивні зв'язки. Технологія презентації мультимедійної лекції активізує творчі здібності студентів, розвиває конвергентне й дивергентне мислення, тому що під час лекції вони вводяться в активну пізнавальну діяльність.

Загальними вимогами щодо мультимедійної лекції є такі:

– мультимедійна лекція повинна містити мультимедійні компоненти (звуковий супровід, відео, анімацію);

– ілюстративний матеріал (фото, схеми, таблиці, графіки).

Мультимедійна лекція є лекцією в повній мірі, а не слайд-фільмом. Лектору дається можливість широко застосувати свої творчі схильності, зробити лекцію значно змістовнішою, такою, що легко засвоюється, насиченою різноманітним матеріалом, у тому числі ілюстративним. Викладач є головною дійовою особою при читанні мультимедійної лекції, вибираючи з безлічі можливостей ті, які, на його думку, як найкраще підходять для досягнення цілей конкретної теми, коментуючи показаний матеріал, підкреслюючи й акцентуючи найбільш важливі моменти, висловлюючи свою думку з приводу того або іншого питання.

6.3. *Типи організації семінарських занять (проблемний семінар і пояснювально-ілюстративний семінар).*

Семінар (лат. *seminarium* – розсадник) – вид навчальних занять практичного характеру, спрямованих на поглиблене опрацювання теоретичного матеріалу. Семінарські заняття сприяють активізації

пізнавальної діяльності студентів, формуванню самостійності суджень, умінню обстоювати власні думки, аргументувати їх на основі наукових фактів. Вони сприяють оволодінню фундаментальними знаннями, допомагають розвивати логічне мислення, формувати переконання, оволодівати культурою толерантності, активно впливати на соціальне становлення особистості.

Проблемні семінари – одна з основних форм консультування, що складається в обговоренні під керівництвом консультанта учасниками семінару доповідей, підготовленими ними у певній проблемі. Дана форма консультування використовується в ситуаціях, коли потрібно здійснити потужний і комплексний прорив в області стратегічних рішень або великих проблем.

Можна виділити такі види проблемних семінарів, як *покроковий, соціодрамний, сценарний, вільний*.

Покрокові проблемні семінари використовуються переважно для вирішення слабо структурованих задач управління, тобто проблем, інформація за якими вельми різноманітна і суперечлива, позиції різних служб і підрозділів часом різноспрямовані, а для отримання достовірного і якісного вирішення необхідний облік усіх різноманітних чинників. Рішення в цьому випадку виробляються шляхом послідовного (пошарового) прояснення ситуації, поєднання різноманітних позицій і подальшого просування в напрямку шуканого рішення.

Соціодрамні проблемні семінари доцільні у випадках, пов'язаних із істотними організаційно-структурними перетвореннями, створенням нових підрозділів, дозволом прихованих або явних конфліктних ситуацій. Даний тип проблемного семінару є за своєю суттю структурованою переговорною технологією. Встановлення певних правил обговорення, і попереднє опрацювання питань дозволяють завчасно продумати і знайти найбільш раціональні і зважені рішення та подати їх у формі, що дає можливість вести конструктивний діалог.

Сценарний семінар, проведений сценарним методом, – це прогнозування та планування можливих варіантів розвитку подій і покрокова розробка найбільш раціональної стратегії і тактики дій для досягнення оптимального результату в кожному випадку, тобто сценарний метод – це технологія досягнення різноманітних цілей в умовах імовірнісних процесів.

Сценарний метод дозволяє:

- перехопити ініціативу в розвитку подій;
- підготуватися до різних варіантів подій;

- максимально використовувати частково керовані фактори для досягнення мети;
- підвищити гнучкість і мобільність управлінської команди;
- мати багатоваріантну стратегію розвитку фірми;
- згуртувати управлінську команду, відпрацювати розподіл ролей між її членами;
- здійснити організаційний розвиток колективу фірми.

Технологія застосування сценарного методу:

1. Схема (сценарій) розвитку подій представляється учасникам у вигляді «дерева».

2. «Гілки дерева» уточнюються і «домальовують» в процесі обговорення.

3. Проводиться групова робота і подальша спільне дискусія, у ході якої виявляються позитивні і негативні наслідки кожного варіанту розвитку подій (сценарного кроку).

4. Визначається розподіл сил на кожному сценарному кроці й оцінюється ймовірність його настання.

5. З'ясовується бажаність і небажаність наступу кожного сценарного кроку.

6. Виявляються найбільш ймовірні і бажані або вкрай небажані сценарії.

7. Розробляються програма, план і графік дій на кожному сценарному кроці або (якщо їх багато) для тих сценарних кроків, які найбільш вірогідні.

8. Розраховується необхідна кількість ресурсів і рівень забезпеченості ними. При необхідності вносяться корективи в плани або розробляються програми з отримання відсутніх ресурсів.

Вільні семінари доцільно проводити за умови високого рівня організаційної культури учасників, дефіциту часу, що не дозволяє здійснити попередню глибоку підготовку, і відносній простоті проблеми, що потребує вирішення, або, навпаки, слабкою її досліджуваністю.

Пояснювально-ілюстративний семінар спрямований на повідомлення готової інформації різними засобами (словесними, наочними, практичними) та усвідомлення і запам'ятовування цієї інформації здобувачами.

Він має такі характерні ознаки:

- 1) знання студентам пропонують у «готовому» вигляді;
- 2) викладач організовує сприймання знань різними способами;
- 3) студенти сприймають і осмислюють знання, фіксують їх у пам'яті;
- 4) міцність засвоєння знань забезпечується через їх багаторазове повторення.

При використанні цього методу домінують такі пізнавальні процеси, як увага, сприймання, пам'ять і репродуктивне мислення. Пояснювально-ілюстративний семінар широко використовують у процесі навчання тому, що він забезпечує системність знань, послідовність викладу, зберігає час. Пояснювально-ілюстративний семінар має забезпечити правильне сприйняття матеріалу, тобто забезпечити формування уявлення про предмет вивчення і створити відповідну основу для формування понять.

ТЕМА 7 ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ДИЗАЙН-ОСВІТІ

План лекції:

- 7.1. Педагогічні технології в сучасній освіті.**
- 7.2. Предметно-орієнтовані технології навчання дизайнерів.**
- 7.3. Застосування кейс-технологій у навчанні студентів.**
- 7.4. Класифікація і типи кейсів. Суть методів кейс-технології.**
- 7.5. Використання кейс-методу під час викладання фахових дисциплін.**

Література:

1. Гречановська О. Сутність та використання кейс-методу в навчально-виховному процесі вищої школи. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17681/2064.pdf?sequence=3> (дата звернення 13.05.2021).
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
3. Козак Л. В. Кейс-метод у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33692866.pdf> (дата звернення 13.05.2021).

4. Лобода С. М. Використання інтерактивних технологій навчання у професійній підготовці фахівців видавництва і поліграфії. URL: https://www.researchgate.net/publication/331469604_VIKORISTANNA_INFOMACIINO-KOMUNIKACIJNIH_INTERAKTIVNIH_TEHNOLOGIJ_U_PROFESIJNIJ_PIDGOTOVCI_FAHIVCIV_VIDAVNICTVA_I_POLIGRAFIJ (дата звернення: 30.05.2021).

5. Прокопів Л. Інноваційні технології навчання і виховання у ВНЗ: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2017. 166 с.

6. Типологія сучасних педагогічних технологій URL: https://obdarovanist.at.ua/MetodSkrunka/seminarske_zanjattja_tipologija_suchasni_kh_pedagog.pdf (дата звернення: 30.05.2021).

7.1. Педагогічні технології в сучасній освіті.

Педагогічна (освітня) технологія – це система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, яка побудована на науковій освіті, запрограмована в часі й просторі та приводить до належних результатів.

В освітній практиці педагогічна технологія може функціонувати на таких рівнях:

Загальнопедагогічний рівень функціонування педагогічної технології. Загальнодидактична, загальновиховна технологія репрезентує цілісний освітній процес у регіоні, освітньому закладі, на певному рівні навчання чи виховання. У такому вигляді педагогічна технологія тотожна педагогічній системі, оскільки вона містить сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання (виховання), алгоритм діяльності суб'єктів і об'єктів навчально-виховного процесу.

Предметно-методичний рівень функціонування педагогічної технології. Йдеться про застосування педагогічної технології як окремої методики, тобто як сукупність методів і засобів реалізації певного змісту навчання та виховання в межах одного предмета, групи, в діяльності педагога.

Локальний (модульний) рівень функціонування педагогічної технології. Зорієнтована на цей рівень педагогічна технологія реалізується як технологія окремих частин навчально-виховного процесу, розв'язання окремих дидактичних і виховних завдань (технологія окремих видів діяльності, формування понять, виховання окремих особистісних якостей тощо).

У зв'язку з цим правомірним є розмежування таких понять як «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання (виховання, управління)», оскільки кожна з них має свою ієрархію цілей, завдань, змісту.

Об'єднують освітню, педагогічну технологію, а також технологію навчання (виховання, управління) актуальні для певного історичного етапу освітні концепції, педагогічні парадигми (системи поглядів).

Освітня технологія. Вона відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначення освітніх технологій полягає у розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітньо-виховного процесу. Такими освітніми технологіями є концепції освіти, освітні закони, освітні системи. У сучасній Україні такими освітніми технологіями є гуманістична концепція освіти, закон України «Про освіту», система безперервної освіти (дошкільний, шкільний, вузівський, поствузівський рівні) та ін.

Педагогічна технологія. Відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов. Педагогічні технології акумулюють і виражають загальні ознаки та закономірності навчально-виховного процесу незалежно від конкретного навчального предмета. Кожна конкретна педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного та управлінського процесів у навчальному закладі, об'єднує в собі їх зміст, форми і засоби. Вона може охоплювати й спеціалізовані технології, що застосовуються в інших галузях науки і практики – електронні, нові інформаційні технології, промислові, поліграфічні, валеологічні (які зберігають здоров'я) тощо.

Технологія навчання (виховання, управління). Цей тип технології моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. За багатьма параметрами вона є наближеною до окремої методики. Дидактична технологія охоплює зміст, форми, методи навчання. Специфічні зміст, форми і методи властиві й технології виховання або управління.

Важливими теоретичною і практичною проблемами є співвіднесення дидактичних систем і технології навчання. Щодо цього в орієнтації педагогічної свідомості окреслилися такі два напрями:

*технологічний напрям орієнтації педагогічного процесу. Спрямований він на ефективність навчання, розроблення критеріїв засвоєння, формування і підсумування оцінювання, подання інформації та етапів її засвоєння,

конкретизацію навчальних цілей, корекцію зворотнього зв'язку, повне засвоєння знань, умінь і навичок;

*гуманістичний напрям організації педагогічного процесу. Його прибічники головною метою своєї діяльності вважають формування і розвиток критичного, творчого мислення.

Перший напрям реалізується за допомогою «технології навчання», другий – за допомогою моделей навчання, передусім дослідницької, комунікативно діалогової, дискусійної та ігрової. Модель навчання тлумачиться як окреслена схема або план діяльності педагога у навчальному процесі. Її стрижнем є організована викладачем діяльність здобувачів. Якщо технологічно-орієнтована модель передбачає репродуктивний характер діяльності учнів, то пошукова – продуктивний, пошуковий.

На педагогічний результат технологічного процесу впливають рівень майстерності педагога, ступень розвитку здобувача, психологічний клімат у колективі тощо.

Головні ознаки педагогічної технології:

– концептуальність (передбачає опору технології на конкретну наукову концепцію цілей і результативності (полягає в гарантованому досягненні цілей, ефективних результатів за оптимальних затрат для досягнення певного стандарту навчання);

– економічність (виражає якість, яка забезпечує резерв навчального часу, оптимізацію праці педагога і досягнення запланованих результатів у стислі строки);

– алгоритмізованість, проєктованість, цілісність, керованість (передбачає легке відтворення конкретної технології будь-яким педагогом у будь-якому освітньому закладі). Кожний етап і прийом роботи повинен обумовлюватися математично точно і передбачати можливість заміни іншим. Керованість пов'язана з можливістю чіткого визначення мети. Планування, проєктування педагогічного процесу, поетапної діагностики;

– коригованість (можливість постійного оперативного зворотного зв'язку, послідовно організованого на чітко визначені цілі). У цьому плані ознаки коригованості, діагностичного визначення мети і результативності тісно взаємопов'язані і доповнюють одна одну. Система контролю та оцінювання розвитку має забезпечувати щоденну фіксацію динаміки зміни стану навичок, знань, тобто кожна дія педагога повинна обумовлюватися точною діагностикою стану об'єкта;

– візуалізація (характерна для окремих технологій, передбачає використання аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, а

також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників);

– декомпозиція педагогічного процесу на взаємопов'язані етапи (чим більш відповідним є опис етапу педагогічної технології реальному етапу певного процесу, тим вища ймовірність досягнення успіху при її розробленні й реалізації);

– координованість і поетапність дій, спрямованих на досягнення запланованого результату (послідовність і порядок виконання дій повинні базуватися на внутрішній логіці процесу);

– однозначність виконання передбачених процедур і операцій (необхідна умова досягнення адекватних поставленій меті результатів: чим значніші відхилення в діях суб'єкта від приписаних технологією параметрів, тим реальніша і серйозніша небезпека деформувати весь процес і одержати результат, що не відповідає очікуваному).

Критерії ефективності результатів застосування педагогічної технології:

– засвоєння знань (глибина, усвідомленість, системність, цілісно-смісловне ставлення, дієвість, міцність, самостійність тощо);

– розвиток ціннісних орієнтацій;

– самореалізація викладача та студента;

– зміна стосунків у педагогічному процесі;

– специфіка мислення (діалектичність, проблемність, аналітичність тощо).

Сучасна педагогічна технологія повинна гарантувати досягнення певного рівня навчання й виховання, бути ефективною за результатами, оптимальною щодо термінів впровадження, витрати сил і засобів.

7.2. Предметно-орієнтовані технології навчання дизайнерів.

У закладах вищої освіти, де здійснюється підготовка фахівців із дизайну використання інноваційних технологій є необхідним у викладанні багатьох фахових дисциплін. Здійснення цієї мети можна досягнути у навчанні дизайнерських дисциплін через зв'язок їх з інноваційними технологіями. Найбільш інформаційно-забезпеченими є основні фахові дисципліни, необхідні для здійснення дизайнерських розробок. Необхідною умовою використання сучасних технологій є реформування системи освіти, розробка нових дидактичних і методичних засад освіти.

Сучасні педагогічні технології можна класифікувати за основними групами:

1) традиційні педагогічні технології;

- 2) педагогічні технології на основі особистісно-орієнтованого педагогічного процесу;
- 3) педагогічні технології на основі активації діяльності студентів;
- 4) педагогічні технології на основі дидактичного вдосконалення та оновлення наочності;
- 5) окремі предметні педагогічні технології;
- 6) педагогічні технології розвивального мистецького навчання.

Різні технології навчання для всебічного розвитку особистості використовують наступні підходи до навчання.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має на меті створення комфортних умов навчання, за яких кожен студент повинен відчувати свою творчу успішність та інтелектуальну спроможність.

Особистісно-орієнтовне навчання – спосіб організації навчання, у процесі якого забезпечується розвиток конструкторських можливостей та творчих здібностей кожного студента, створюються необхідні умови для їх самовдосконалення.

Модульна система навчання – суть технології полягає в тому, що навчальна програма складається з комплексу модулів та послідовно ускладнених завдань для здійснення художньо-проектної діяльності.

Модульно-блочна технологія – інтеграція різних видів та форм навчання, впорядкований в єдиний комплекс. Базою модульно-блочної організації навчання є поділ навчального матеріалу на навчальні модулі та самостійне опрацювання навчального матеріалу.

Теорія проблемного навчання базується на організації навчального процесу, яка передбачає створення проблемної ситуації та активну самостійну діяльність у її розв'язанні, що веде до ґрунтового засвоєння наукових положень, розвиває творче мислення, здатність до самостійної діяльності.

Основою мистецького розвитку системи освіти є впровадження інтерактивних методик навчання, які мають забезпечити ґрунтовні фахові знання, професійну майстерність і високу компетентність фахівців у сфері мистецтва та дизайну. Для досягнення цієї мети важливим є використання методик навчання засобами педагогічного моделювання, втілення сучасних моделей освітньої підготовки дизайнерів.

Модель процесу навчання повинна складатись з трьох структурно-функціональних блоків: *методологічно-пізнавального, організаційно-методичного та результативно-рефлексійного*. Перший блок включає в себе наступні принципи навчання: принцип наочності, принцип системності та

послідовності, принцип науковості, принцип зв'язку з сучасним життям. У результаті навчання майбутні фахівці з дизайну отримують компетентності: мистецько-естетичні, образотворчі та художньо-проектні. В організаційно-методичному блоці основні засоби навчання: наочно-інформаційний, художньо-графічний та технологічне обладнання для роботи в матеріалі. У другому блоці застосовується практичне виконання творчих робіт та у результаті засобами оцінки навчальних досягнень є наглядне демонстрування та перегляди. Результатом останнього блоку є повністю сформована здатність майбутніх фахівців дизайну до художньо-проектної діяльності.

У результаті правильно організованого навчання дизайнери отримують: здатність до аналізу проектного завдання, здатність до підготовчих досліджень, здатність до планування роботи над дизайн-проектом, здатність до візуалізації художньо-проектної розробки, здатність до розробки та виконання конструкторсько-технологічної частини проекту, здатність до аналізу результатів проектного рішення, здатність до дизайнерського супроводу практичної реалізації дизайн-проекту.

Поряд із класичними технологіями навчання необхідно використовувати інноваційні технології, які якісно перевищують класичну освіту. Вони інтегрують процеси, які не можна об'єднувати в межах класичної освіти і навчання та безперервної освіти. На сучасному етапі з розвитком інноваційних технологій навчання головним є правильно поєднувати класичні технології та інноваційні.

Дизайнерська художньо-графічна діяльність на сучасному етапі тісно пов'язана з новітніми цифровим технологіями, тому необхідні відповідні зв'язки між класичними (теорією та методикою дизайнерської освіти) та інноваційними (комп'ютерними технологіями). Також органічне поєднання освітньої діяльності з різними формами культурного дозвілля: самоосвіта, художня творчість, спостереження за навколишнім середовищем. Правильна організація таких форм діяльності дозволяє вирішувати проблему художньо-естетичної освіти.

7.3. Застосування кейс-технологій у навчанні студентів.

У вузькому значенні кейс-метод трактується як метод активного проблемно-ситуативного аналізу, оснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій, тобто кейсів. Іншими словами, кейс – це подія, які відбувались у певній сфері діяльності у реальному житті, й описані з метою створення дискусії в процесі навчання, тим самим піштовхуючи студентів активно аналізувати ситуацію, обговорити та прийняти рішення.

Студенти повинні проаналізувати ситуацію, визначити сутність проблеми, запропонувати основні шляхи її вирішення та обрати кращий варіант. Побудова кейсів базується на реальних фактичних матеріалах чи реальних ситуаціях. Водночас кейс-методи є формою перевірки знань, що розвивають здатність відокремлювати важливе від часткового, виховують відповідальність при прийнятті рішень та формують необхідні навички в процесі навчання.

Використання кейс-методів потребує відповідної підготовки як студентів, так і викладачів, їх зміст визначається дисципліною, де використовується ця форма проведення занять, та ступенем підготовки студентів, тобто використання кейс-методів потребує диференційованого підходу, знання методики підготовки та викладання, володіння спеціальними навичками спілкування з аудиторією.

Основними вимогами до кейсів є:

- достатність даних для аналізу ситуації й прийняття рішення;
- можливість внесення додаткових даних в умови, що призводять до зміни стратегічних і тактичних рішень;
- багатоваріантність досягнення поставлених цілей;
- обґрунтований вибір дисципліни або групи дисциплін, в яких доцільно використовувати кейс-стаді.

Існуючі кейс-методи:

Case-study method. Цей кейс метод відрізняється великим обсягом матеріалу, оскільки окрім опису ситуації надається і весь обсяг інформаційного матеріалу, яким можуть користуватися студенти. Основний акцент у роботі над кейсом робиться на аналізі й синтезі проблеми при прийнятті рішення.

Case-problem method. Під час опису кейса чітко визначається проблема. Таким чином, залишається більше часу на розробку варіантів рішення та їх детальне обговорення.

Case-Incident Method. У центрі уваги цього кейс методу знаходиться процес отримання інформації. Така форма роботи потребує багато часу, її можна вважати особливо наближеною до практики, тому що на практиці саме отримання інформації виступає суттєвою частиною всього процесу прийняття рішення.

Stated-problem method. Характерною рисою цього кейс-методу є надання готових рішень та їх обґрунтування. Завдання студентів полягає, у першу чергу, в ознайомленні зі структурою процесу прийняття рішення на практиці, у критичній оцінці прийнятих рішень і в розробці альтернативних рішень. Очікувані результати впровадження методу кейс-методу в

навчально-виховній та науковій діяльності можуть бути різноманітними. Перш за все, кейс-метод – це міжпарадигмальна і міждисциплінарна евристика, що полягає у точному визначенні феномену, який підлягає вивченню.

При проведенні кейс методів у навчальних цілях можна визначити їх основні завдання таким чином:

- самореалізація студентів;
- вибір інформації, яка сприяє прийняттю виваженого рішення з проблеми, що розглядається;
- підвищення рівня засвоєння матеріалу дисципліни;
- формування навичок прийняття управлінських рішень;
- набуття навичок роботи в команді;
- формування креативного мислення.

7.4. Класифікація і типи кейсів. Суть методів кейс-технології.

Класифікація кейсів:

- практичні кейси, які відображають реальні життєві ситуації;
- навчальні кейси, що відображають типові ситуації, з якими найчастіше зіштовхуються фахівці в процесі своєї професійної діяльності;
- науково-дослідні кейси, орієнтовані на здійснення дослідницької діяльності.

Існують наступні типи кейсів: кейс-випадок, кейс-вправа і кейс-ситуація.

Кейс-випадок – це короткий кейс, який розповідає про окремий випадок. Його можна використовувати під час заняття для того, щоб проілюструвати певну ідею або підняти питання для обговорення. Даний кейс можна прочитати дуже швидко і тому студентам не треба готуватися вдома.

Кейс-вправа – надає студенту можливість застосувати на практиці здобуті навички. Найчастіше використовується там, де необхідно провести кількісний аналіз.

Кейс-ситуація – класичний кейс, що вимагає від студентів аналізу ситуації. У ньому найчастіше ставиться запитання: «Чому ситуація набула такого розвитку і її можна вирішити?».

Кейс-ситуація, як правило, вимагає чимало часу для ознайомлення, тому з метою економії часу бажана попередня самостійна підготовка.

Суть методів кейс-технології.

Методи кейс-технології:

Метод ситуаційного аналізу дозволяє глибоко і детально дослідити реальну або імітовану ситуацію. Мета методу – спільними зусиллями групи студентів проаналізувати виникаючу ситуацію, розробити практичне рішення, закінчення процесу.

Метод інциденту (від лат. – випадок, зіткнення). Студент повинен сам відшукати потрібну інформацію для ухвалення рішення з даної проблеми. При цьому здобувач вчиться працювати з інформацією (повідомляти її, систематизувати, аналізувати), формувати власну позицію (або прийняти чийсь позицію) і на підставі цього робити висновки. Пропонується таке завдання, яке містить не всі дані, які потрібні для вирішення конкретної проблеми.

Метод розбору кореспонденції передбачає розв'язання кейса за допомогою документів, опрацювання яких допоможе студентам знайти вихід із складного положення (у тому числі документи, які не відносяться до даної проблеми, щоб здобувачі могли вибирати потрібну інформацію). Студенти отримують від викладача папки з однаковим набором документів, що відносяться до певної події, конкретної ситуації – залежно від теми і предмету; виступають у ролі осіб, які приймають рішення.

Метод інсценування. Створюється правдива ситуація у вигляді інсценування перед аудиторією, дається можливість оцінити вчинки і поведінку учасників гри. При «розігруванні ситуацій у ролях» учасники виконують роль так, як самі вважають за необхідне, самостійно визначаючи стратегію поведінки, сценарій, плануючи результат. Основне завдання – проявити творчі здібності до рішення несподівано виникаючих актуальних проблем.

Ігрове проектування – процес створення або вдосконалення об'єктів. Учасників можна розбити на групи, кожна з яких розроблятиме свій проект. Ігрове проектування може включати проекти різного типу: дослідницький, творчий, прогностичний, аналітичний.

Метод дискусії – обмін думками з якої-небудь реальної актуальної проблеми відповідно до правил процедури. Є групові та міжгрупові дискусії.

7.5. Використання кейс-методу під час викладання фахових дисциплін.

Кейс – спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис запозиченої з реальної практики ситуації, яка включає деякі проблеми. «Кейс містить вичерпну інформацію про те що? Відбувається, хто? В цьому приймає участь, коли? Має бути отриманий результат, навіщо? Все це потрібно (тобто ціль завдання), які? Ресурси можна

використати (час, гроші, люди, повноваження і т. д.). Немає лише питання як? Як досягнути поставленої цілі і отримати необхідний результат – це і пропонується розв'язати учаснику, який ніби математичну задачу, повинен вирішити кейс».

Головна мета case-study – зменшити розрив між теорією і практикою, наблизити навчальний процес до реальності, імітуючи професійну діяльність. Це можливо за рахунок сприяння кейсів у формуванні ряду необхідних професійних навичок. Навички, які розвиває кейс: аналітичні навички (вміння відрізнити дані від інформації, класифікувати, виділяти суттєву та несуттєву інформацію, аналізувати, представляти та добувати їх; мислити чітко й логічно); практичні навички (формування на практиці навичок використання теорії, методів та принципів); творчі навички (генерація альтернативних рішень); комунікативні навички (вміння вести дискусію, переконувати, використовувати наочний матеріал та інші медіа-засоби, кооперуватися в групі, захищати власну точку зору, переконувати опонентів, складати короткий та переконливий звіт); соціальні навички (оцінка поведінки людей, вміння слухати, підтримувати в дискусії чи аргументувати протилежні думки, контролювати себе).

Щоб бути максимально ефективним, кейс має відповідати таким вимогам:

1. Проблему взято з реального життя.
2. Проблема пов'язана з матеріалом, що вивчається.
3. Проблемні запитання повинні спиратись на попередній досвід і знання студентів.
4. Проблема повинна давати напрям пізнавальному пошуку, вказувати напрямок до її рішення.
5. У кейсі вказуються елементи антуражу.
6. Кейс включає в себе інформацію, достатню для читача, щоб розглядати проблеми і питання.

За тривалу історію, створено і впроваджено в освітню практику велику кількість кейсів, які можна розділити на групи за різними ознаками: за структурою, за об'ємом, за змістом, за матеріальною реалізацією тощо. Наведемо стислий огляд основних видів навчальних кейсів.

Залежно від структури кейси бувають:

– *структуровані кейси* (характеризуються стислим і точним викладом ситуації з конкретними даними; наявністю певної кількості правильних відповідей, до яких можна прийти, опанувавши одну формулу, навик, методику в якійсь галузі знань; наявність оптимального рішення);

– *«нариси»* (великого обсягу, з докладною інформацією; при рішенні

необхідно чітко розібратися з умовами; має кілька правильних варіантів відповідей; призначений для оцінки швидкості мислення, уміння відокремити головне від другорядного);

– *неструктуровані кейси* (містить основний текст і додатки; містить ключові поняття; при рішенні необхідно спиратися на власні знання);

– *кейси-«першовідкривачі»* (містить творче завдання; пропонується яке-небудь нове рішення; призначені для оцінки вміння нестандартно мислити, продукувати креативні ідеї).

За об'ємом кейси поділяють на:

– *повні кейси* (обсягом у середньому 20-25 сторінок; призначені для роботи в групі протягом декількох днів);

– *стислі кейси* (невеликого обсягу (3-5 сторінок); призначені для розбору безпосередньо на занятті; передбачають загальну дискусію);

– *міні-кейси* (малого обсягу (1-2 сторінки); призначені для розбору на занятті; використовуються як ілюстрація до того, що розглядається на занятті).

За змістовим наповненням виділяють такі види кейсів:

– *кейс-випадок* (короткий кейс, що розповідає про окремий випадок; може використовуватися під час лекції, щоб проілюструвати певну ідею або підняти питання для обговорення; потребує мало часу для ознайомлення, тому студентам не треба попередньо готуватися до заняття);

– *кейс-вправа* (надає студенту можливість застосувати на практиці здобуті навички; використовується з метою проведення кількісного аналізу);

– *кейс-ситуація* (вимагає від студента аналізу ситуації; вимагає чимало часу для ознайомлення, потрібна попередня підготовка до заняття).

Кейси за матеріальною реалізацією:

– *текстові кейси* (матеріал представлено в паперовому або електронному вигляді з можливим включенням ілюстрацій);

– *відео-кейси* (матеріал представлено у вигляді відеороликів);

– *мультимедійні кейси* (матеріал представлено у вигляді комбінації текстової, графічної, аудіо- та відео-інформації).

Залежно від завдань, які виконують кейси, вони можуть бути поділені на:

– *міні-ситуації;*

– *наскрізні кейси;*

– *узагальнюючі кейси;*

– *міждисциплінарні.*

Запровадження кейс-технології у навчальний процес потребує значних затрат сил і часу викладача, та зусиль і старання студентів.

Етапи роботи викладача з використання кейсів включає два етапи. Перший етап являє собою складну творчу роботу зі створення кейса й запитань для його аналізу. Такий вид роботи здійснюється за межами аудиторії. Це науково-дослідна, методична робота. Добре підготовленого кейса не завжди вистачає для ефективного проведення заняття. Для цього необхідно ретельно підготувати методичне забезпечення як для самостійної роботи здобувачів, так і для проведення заняття. Другий етап містить у собі діяльність викладача на занятті, де він виступає із вступним і заключним словом, організовує дискусію, підтримує діловий настрій у групі, оцінює роботу студентів та аналіз ситуації.

Робота студентів над кейсом проходить у такі етапи: отримання завдання, ознайомлення з матеріалом кейсу, визначення проблеми, розподілення відповідальності (у випадку групової роботи), накопичення і аналіз пропозицій, поєднання всіх частин в єдине рішення і структурування, розв'язання завдання, відповідно до розробки нової інформації, оформлення її в слайди презентації, виступ і обговорення результатів.

Традиційно case-study використовувався при викладанні економічних, соціальних і бізнес-дисциплін. Ефективність цієї технології і при підготовці дизайнерів, особливо при засвоєнні студентами фахових дисциплін, оскільки передбачає розгляд значної кількості ситуацій або завдань в певних комбінаціях, що базуються на фактах реального життя.

Дизайнерські кейс-завдання відрізняються від звичних проєктних завдань, які використовуються при проведенні лабораторних і практичних занять, оскільки цілі використання традиційних завдань і кейсів в навчанні різні. Традиційні завдання забезпечують матеріал, що дає студентам можливість вивчення і застосування окремих навичок. Навчання ж за допомогою реальних кейсів допомагає студентам придбати широкий набір різноманітних знань і умінь. Кейси передбачають багато рішень і безліч альтернативних шляхів, що призводять до них, тому реальні дизайнерські кейси особливо затребувані в дисциплінах, в яких немає однозначного рішення поставленої проблеми, а передбачається кілька варіантів. Завдання викладання при цьому відразу відхиляється від традиційної схеми і орієнтується на пошук рішень в їх проблемному полі. В ході розбору ситуацій студенти вчаться діяти в «команді», проводити аналіз і приймати управлінські рішення.

У сфері дизайн-освіти, безсумнівно, найбільш продуктивними є реальні кейси, які базуються на фактичному матеріалі з практики дизайн-студій і рекламних агентств.

З усіх методів кейс-технології особливо доречними у викладанні

фахових дисципліни є кейси-ситуації та кейси-ілюстрації. Кейси-ситуації дозволяють глибоко і детально дослідити конкретну ситуацію, що може виникнути у майбутній професійній діяльності (визначення графічного рішення замовленого видання, розподіл обов'язків, визначення шляхів усунення наявних помилок), розробити практичне рішення та здійснити його реалізацію. Кейс-ілюстрація – це ілюстрація, яка використовується для розгляду проблемної ситуації з метою розбору суті проблеми, аналізу можливих рішень і вибір кращого з них. Кейс-ілюстрації можна використовувати для знайомства студентів з реальною чи вигаданою проблемою і вироблення власного погляду на її рішення. Розглядаючи ілюстрації студенти обговорюють отриману інформацію, міркують, приймають рішення, усувають недоліки, розв'язують поставлені проблеми і реалізують власні варіанти їх вирішення.

Щоб застосування освітніх технологій було максимально ефективним, важливим є донесення до студентів їх сутності, специфіки організації навчання з їх використанням та оцінювання результатів. У сучасному освітньому середовищі доречно методичні вказівки до розв'язання кейсів подавати не у вигляді усної розповіді чи текстового обґрунтування, а представити в мультимедійному вигляді, з використанням таких засобів візуалізації інформації як відео, фотозображення, інфографіка.

Нестандартність оформлення ресурсу, що різко відрізняється від звичних текстових документів, покликане відразу зацікавити студентів, захопити увагу і мотивувати до навчання. Важливо не просто зацікавити студентів оригінальним оформленням, а й дати зрозуміти важливість використання нової технології в їх навчанні та професійному зростанні. Для цього варто коротко розкрити сутність самої технології та навести цілі її використання. Структуроване представлення матеріалу, доповнене ілюстраціями-пиктограмами зробить звичний текст більш зручним для сприйняття.

ТЕМА 8. ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ

План лекції:

8.1. Інноваційні методи навчання.

8.2. Інноваційні форми організації навчального середовища.

Література:

1. Берестова А. Інноваційні технології та методи навчання у професійній освіті. URL: <http://nadoest.com/innovacijni-tehnologiyi-ta-metodi-navchannya-u-profesijnij-osv> (дата звернення 10.04.2021).

2. Інноваційні методи викладання у вищій школі: за ред. д.е.н., професора Полянської А. С. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2020. 19 с.

3. Інноваційні технології навчання: *Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів* [ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А. В.; упорядн. словника Волобуєва С. В.]. Київ : НТУ, 2017. 172 с.

4. Швець Г. О. Сучасні інноваційні методи викладання у вищій школі.
URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/33-chetverta-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/42-suchasni-innovatsijni-metodi-vikladannya-u-visshij-shkoli> (дата звернення 12.04.2021).

5. Шестоपालюк О. В. Інноваційні моделі навчання в діяльності вищих навчальних закладів. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. №3. С. 118–124.

8.1. Інноваційні методи навчання.

E-learning, m-learning, u-learning, f-learning, blended-learning.

Заклади вищої освіти (ЗВО) нині впроваджують сучасні педагогічні технології, популярними серед яких є електронне навчання (e-learning, m-learning, u-learning, f-learning, blended-learning), навчання із залученням інтерактивних методик, навчання за технологією тренінгу та ін.

Електронне навчання (e-learning) – це система навчання, що пропонує використання інтернет-технологій, електронних бібліотек, навчально-методичних мультимедіа-матеріалів, віртуальних лабораторій і практикумів тощо.

Електронне навчання – це перспективна модель навчання, заснована на використанні нових мультимедійних технологій Інтернету для підвищення якості навчання шляхом полегшення доступу до ресурсів і послуг, а також обміну ними, спільною роботою на відстані.

Найбільш розповсюдженими в e-learning є:

- мобільне навчання (m-learning);
- всепроникаюче навчання (u-learning);
- «перевернуте» навчання (f-learning);
- змішане навчання (blended-learning);

Нині воно є невід'ємною складовою навчального процесу у ЗВО, а також використовується в різних формах:

1. Навчання за допомогою мобільних додатків (Mobile learning). Дуже поширеною є думка, що електронне навчання за допомогою мобільних додатків (m-learning) взаємозамінні. Термін електронне навчання частіше використовується в освітньому процесі, в якому реалізуються: інтерактивність, мультимедійність, доступність і структурованість. M-learning реалізується за рахунок компактних мобільних пристроїв і технологій (смартфонів, планшетів, MP-3-плеєрів та ін.). Матеріали навчального курсу можуть бути надіслані на мобільні пристрої. Навчання стає своєчасним, доступним і персоналізованим.

2. Розвиток бездротових технологій, Інтернет зумовили виникнення технології всепроникаючого навчання (ubigutious-learning) – технології неперервної освіти з використанням інформаційно-комунікаційних засобів у всіх сферах життя.

Створення середовища всепроникаючого навчання (u-learning) дозволяє студентам занурюватися в процес навчання та має певні проблеми:

- необхідність безкоштовного Wi-Fi, створення відповідних зон;
- певні технічні проблеми;
- створення відповідного програмно-методичного забезпечення.

Розвиток і впровадження u-learning багато в чому залежить від рівня розвитку відповідної техніки і технологій, вписування її в традиційну систему навчання.

3. «Перевернуте» навчання (Flipped-learning) – це форма активного навчання, яка дозволяє «перевернути» звичний процес навчання таким чином, в якому типове подання лекції перетворюється в її обговорення, під час якого здійснюється обговорення проєктів, дискусій, виконання практичних завдань та ін. При використанні «перевернутого» навчання спостерігається зростання активності студентів, кількості обговорень, розвиток співробітництва та ін. Важливою є можливість персоналізувати навчання для конкретних студентів, підвищити ефективність навчання та більш точно оцінити кожного студента. Під час занять здійснюється роль викладача – виступає т'ютером, заохочуючи студентів на самостійні дослідження й спільну роботу. «Перевернуте» навчання накладає більшу відповідальність на студентів, активізуючи їх діяльність та відповідальність за прийняття рішень. Але ж використання онлайн або офлайн навчання в моделі «перевернутого» навчання потребує відповідного матеріально-технічного і програмно-методичного забезпечення, постійного наповнення і вдосконалення навчальних матеріалів, інтерактивного спілкування студентів, їхньої мотивації до навчання та відповідних навичок самостійної роботи. Технологія «перевернутого» навчання змінює підхід до самого навчального процесу, роблячи його активним, а це в свою чергу, продуктивне використання часу на навчання, підвищення якості навчального процесу.

4. Змішане навчання (Blended learning) – це інтеграція традиційного і електронного навчання. Воно може відноситися до всього курсу або до окремої теми. Іншими словами, процес навчання буде складатися з безпосереднього вербального спілкування та за допомогою електронних (online) матеріалів із дисципліни, що вивчається. Змішане навчання використовується для підвищення ефективності навчального процесу, його

індивідуалізації, збільшення доступу до освітніх ресурсів, а також підвищення мотивації студентів до навчання. Якість здійснення електронного навчання залежить від якості електронних початкових матеріалів, засобів навчання, організації і супроводу навчального процесу та ін. Інформаційно-комунікативне та електронне навчання не замінять традиційну форму навчання педагогом. Але змінюють характер взаємодії викладача та студента, їх роль у навчальному процесі. Викладач із транслятора знань перетворюється в т'ютера, який допомагає студентам вибудовувати власну траєкторію навчання, навчить набувати знань, а студенти перетворюються в активних учасників процесу створення і накопичення знань. Змішане навчання в більшості базується на самостійній роботі, особистій активності за власним темпом та вимагає від студентів високої мотивації, самостійності. Електронне навчання забезпечує гнучкість, свободу, доступ до якісної освіти, можливість отримати в будь-якому місці і в будь-який час сучасні знання, розвивати навчальні інтернет-ресурси, здійснювати проєктну діяльність, формувати інформаційну культуру та ін.

Ефективність e-learning, m-learning, u-learning, f-learning у чистому вигляді залишається проблематичною. Нині найчастіше в навчальному процесі використовується змішана модель (blended learning) навчання, яка поєднує вище зазначені технології з аудиторними заняттями за традиційною системою.

8.2. Інноваційні форми організації навчального середовища.

Future Classroom Lab: Interact (зона взаємодії) Present (презентаційна зона) Create (творча зона), Exchange (зона обміну інформації), Develop (неформальне навчання).

Future Classroom Lab (Класна лабораторія майбутнього) – це сучасний освітній простір. Лабораторія спонукає відвідувачів переосмислити роль педагогіки, технологій і дизайнерського мислення в підготовці та проведенні сучасного заняття, або, як його називають фахівці FCL, «навчального сценарію». FCL складається з шести навчальних зон, в яких відбувається навчання XXI-го століття, розвиваються життєві компетентності викладачів і студентів, практикуються сучасні стилі та методи навчання, використовуються новітні технології, імплементуються соціальні тренди, що впливають на освіту.

Лабораторія FCL має всі сучасні засоби навчання: інтерактивні дошки, ноутбуки, планшети, електронні конструктори, обладнання для запису аудіо та відео, цифрові вимірювальні пристрої, сенсори, LEGO, 3-D принтери, яскраві мобільні меблі, а на комп'ютерах встановлено різноманітне навчальне

програмне забезпечення. У кожній зоні лабораторії акцентуються специфічні аспекти навчання та викладання: організація фізичного простору, ресурси, зміна ролей викладачів та студентів та підтримка різних стилів навчання.

Interact – «Зона взаємодії» – ця зона передбачає активне залучення як студентів, так і викладачів до навчального процесу через використання сучасних гаджетів. Технологія дає можливість кожному студентові зробити свій внесок у спільну роботу, а викладачу провести формувальне оцінювання й отримати миттєвий зворотній зв'язок (фідбек). Для взаємодії студенти можуть використовувати власні смартфони чи планшети (BYOD – Bring your own device) або ресурси навчальної зони (смарт-дошки та інтерактивний контент).

Корисне обладнання для даної зони:

- інтерактивна дошка;
- пристрої для миттєвої відповіді;
- мобільні навчальні пристрої: ноутбук, нетбук, планшет, смартфони;
- програмне забезпечення для інтерактивної дошки;
- система управління класом.

Present – «Презентаційна зона» – тут студенти мають у своєму розпорядженні набір інструментів для презентації своїх напрацювань і можливість отримати зворотній зв'язок з аудиторією. Процес відбувається як наживо, так і онлайн. Заохочуються інтернет-публікації, блогінг, дописи у соціальних мережах, що дозволяє здобувачам набути навичок використання онлайн-ресурсів та ознайомитись з принципами кібер-безпеки та медіа грамотності.

Корисне обладнання для даної зони:

- мобільні меблі;
- проєктор/HD екран;
- інструменти для онлайн-опитувань;
- інструментарій для онлайн-публікацій (блог, веб-сайт).

Create – «Творча зона» – тут студенти планують і створюють власний контент: відео, презентації, моделі, тощо.

У даній навчальній зоні можна використати наступне обладнання:

- цифрова відео/фото камера;
- програмне забезпечення для редагування відео;
- аудіо обладнання (наприклад, мікрофони);
- програмне забезпечення для запису подкастів;
- програма для створення анімації;
- програмне забезпечення для запису потокового відео.

Exchange – «Зона обміну інформацією» – співпраця не обмежується синхронним спілкуванням face-to-face, взаємодія учасників навчально-виховного процесу може відбуватися в режимі онлайн, а також асинхронно, тому що аудиторії, які співпрацюють над певним проектом, можуть знаходитись в різних куточках світу, в різних часових поясах. Даний навчальний простір сприяє обміну інформацією в режимі студент-студент і викладач-студент як у реальному, так і у віртуальному середовищі.

Корисне обладнання для даної зони:

- інтерактивні дошки;
- інтерактивний стіл;
- проектор;
- програмне забезпечення.

Зона розвитку» – простір для навчання у власному темпі.

Develop – «Зона розвитку» – простір для неформального навчання та саморефлексії. Тут студенти можуть самостійно навчатись у власному темпі, формується вміння навчатись протягом всього життя. Ця частина FCL неформальна, більш схожа на домашнє середовище, що сприяє більш комфортному підсвідомому навчанню без тиску і моніторингу. Тут можна навчатись граючись, використовуючи різноманітні настільні або електронні ігри.

Корисне обладнання для даної зони:

- зручні мобільні меблі;
- куточки для навчання;
- портативні пристрої;
- аудіо-пристрої та навушники;
- паперові та електронні книги;
- ігри (аналогові та цифрові).

ТЕМА 9. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

План лекції:

9.1. Сутність дистанційного навчання: індивідуалізований процес передавання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини у спеціалізованому середовищі інноваційних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

9.2. Характерні риси дистанційного навчання: самостійне використання дистанційного навчання та у поєднанні з традиційними формами здобуття освіти.

9.3. Moodle – віртуальне навчальне середовище або система управління навчальними ресурсами.

9.4. Огляд платформ дистанційного навчання: Coursera; Google Classroom; Moodle; Edmodo.

Література:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. Київ: Академвидав. 2015. 304 с.

2. Простакова Ю. В. Дистанційне навчання у вищих навчальних закладах: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: <http://e-journals.npu.edu.ua/index.php/ikt/article/view/116> (дата звернення: 17.05.2021).

3. Сервіси та платформи для дистанційного навчання. URL: https://tech.24tv.ua/navchannya-vdoma-spisok-program-platform-dlya-distantsiynogo-navchannya_n1416110 (дата звернення 20.05.2021).

4. Moodle. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Moodle> (дата звернення 20.05.2021).

9.1. Сутність дистанційного навчання: індивідуалізований процес передавання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини у спеціалізованому середовищі інноваційних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників.

Завданням дистанційного навчання є забезпечення громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей.

Терміни і поняття:

– асинхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому електронну пошту, форум, соціальні мережі тощо;

– веб-ресурси навчальних дисциплін (програм), у тому числі дистанційні курси, – систематизоване зібрання інформації та засобів

навчально-методичного характеру, необхідних для засвоєння навчальних дисциплін (програм), яке доступне через Інтернет (локальну мережу) за допомогою веб-браузера та/або інших доступних користувачеві програмних засобів;

– веб-середовище дистанційного навчання – системно організована сукупність веб-ресурсів навчальних дисциплін (програм), програмного забезпечення управління веб-ресурсами, засобів взаємодії суб'єктів дистанційного навчання та управління дистанційним навчанням;

– дистанційна форма навчання – форма організації навчального процесу у закладах освіти, яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання та передбачає можливість отримання випускниками документів державного зразка про відповідний освітній або освітньо-кваліфікаційний рівень;

– інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання – технології створення, накопичення, зберігання та доступу до веб-ресурсів (електронних ресурсів) навчальних дисциплін (програм), а також забезпечення організації і супроводу навчального процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, у тому числі Інтернету;

– психолого-педагогічні технології дистанційного навчання – система засобів, прийомів, кроків, послідовне здійснення яких забезпечує виконання завдань навчання, виховання і розвитку особистості;

– синхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої всі учасники одночасно перебувають у веб-середовищі дистанційного навчання (чат, аудіо-, відеоконференції, соціальні мережі тощо);

– система управління веб-ресурсами навчальних дисциплін (програм) – програмне забезпечення для створення, збереження, накопичення та передачі веб-ресурсів, а також для забезпечення авторизованого доступу суб'єктів дистанційного навчання до цих веб-ресурсів;

– система управління дистанційним навчанням – програмне забезпечення, призначене для організації навчального процесу та контролю за навчанням через Інтернет та/або локальну мережу;

– суб'єкти дистанційного навчання – особи, які навчаються (учень, вихованець, студент, слухач), та особи, які забезпечують навчальний процес за дистанційною формою навчання (педагогічні та науково-педагогічні працівники, методисти тощо);

– технології дистанційного навчання – комплекс освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що

надають можливість реалізувати процес дистанційного навчання у навчальних закладах та наукових установах.

9.2. Характерні риси дистанційного навчання: самостійне використання дистанційного навчання та у поєднанні з традиційними формами здобуття освіти.

Дистанційне навчання розглядається як форма організації освіти, коли студенти віддалені від викладача у просторі і часі, але можуть підтримувати діалог за допомогою засобів комунікації. Надання доступу до навчальних матеріалів, рекомендацій щодо роботи з ними відбувається у зручному місці та у зручний час. Це дозволяє знизити кількість аудиторних занять у загальному навантаженні студента і звільнити час для більш активної самостійної роботи, забезпечити індивідуалізацію навчання. Така організація процесу навчання припускає дещо інший підхід до навчання, зокрема: самостійність пошуку, аналізу, систематизації та узагальнення інформації, самоорганізацію й самоконтроль.

Характерні риси дистанційного навчання:

– гнучкість: учні (студенти, користувачі), які одержують знання, використовуючи ДН, в основному, не відвідують регулярних занять, а вчаться в слушний час і зручному місці, за зручною для них програмою;

– модульність: в основному дистанційні навчальні програми розробляються модульно; кожний окремих курс створює цілісне уявлення про окрему предметну область, що дає можливість з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, яка відповідає індивідуальним або груповим потребам;

– паралельність: навчання здійснюється одночасно з професійною діяльністю (або з навчанням іншим спеціальностям), тобто без відриву від виробництва або іншого виду діяльності;

– велика аудиторія: одночасне звернення до навчальних ресурсів великої кількості учнів, спілкування за допомогою телекомунікаційного зв'язку (відеоконференцій) учнів між собою і з викладачем;

– економічність: ефективне використання навчальних площ і технічних засобів, концентроване і уніфіковане представлення інформації, використання і розвиток комп'ютерного моделювання приводять до зниження витрат на підготовку фахівців;

– технологічність: використання в навчальному процесі нових досягнень ІКТ, які допомагають людині стати членом світового інформаційного простору;

– позитивний вплив на учня: підвищення творчого і інтелектуального потенціалу учнів за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, використання сучасних ІКТ, уміння самостійно ухвалювати відповідальні рішення;

– якість: якість ДН не поступається якістю очній формі навчання, оскільки для підготовки дидактичних засобів залучається кращий професорсько-викладацький склад і використовуються найсучасніші навчально-методичні матеріали.

. В основу традиційної моделі навчання покладено читання лекцій, проведення семінарських, лабораторних та різних ігрових видів занять, організація самостійної роботи студентів тощо. База навчання – книга і викладач як інтерпретатор знання. Дистанційне ж навчання орієнтоване на впровадження в навчальний процес принципово відмінних моделей навчання, що передбачають проведення конференцій, проєктні роботи, тренінги та інші види діяльності з комп'ютерними та нетрадиційними технологіями. Суттєво змінюється в цьому навчальному процесі і роль викладача. На нього покладаються такі функції, як координування пізнавального процесу, коригування курсу, що вивчається, консультування слухачів під час впорядкування індивідуального навчального плану, керування їхніми навчальними проєктами тощо. Він допомагає студентам у їхньому професійному самовизначенні.

Якщо розглянути особливості дистанційної освіти з погляду комунікацій між викладачем і студентом, то можна визначити такі її характерні риси:

– самоосвіта як основа дистанційного навчання, що передбачає саме мотивацію студента щодо власного навчання, а також певний рівень самоорганізації особистості;

– спілкування викладача і слухача за принципом «один до одного», що відповідає за формою і змістом індивідуальній консультації;

– спілкування і взаємодія «один до одного» не виключає взаємодії «одного до багатьох», оскільки викладач, відповідно до заздалегідь складеного графіка, працює відразу з безліччю студентів. Така форма взаємодії нагадує традиційне навчання в аудиторіях;

– взаємодія «багатьох до багатьох» означає, що можливе одночасне спілкування безлічі студентів, які обмінюються між собою досвідом і враженнями. Електронні навчальні курси є раціональними:

– розширюють можливості традиційного навчання;

– роблять навчальний процес більш різноманітним;

– дозволяють підвищити ефективність самостійної роботи студентів, рівень мотивації до навчання, стимулювати розвиток їх інтелектуального потенціалу;

– автоматизувати процес контролю та оцінювання здобутків студентів. Виходячи з цього, дистанційне навчання має низку переваг у порівнянні з традиційним навчанням: передові освітні технології, доступність джерел інформації, індивідуалізація навчання, зручна система консультування, демократичні стосунки між студентом і викладачем, зручний графік та місце роботи.

Упровадження дистанційних технологій у навчальний процес спрямоване на глибше розуміння навчального матеріалу; формування таких компетенцій як: комунікативні (безпосереднє спілкування за допомогою засобів мережі), інформаційні (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння навчатись самостійно). Як показує практика, якщо студент не навчиться самостійно приймати рішення, визначати зміст своєї навчальної діяльності та знаходити засоби її реалізації, він не зможе якісно оволодіти тією чи іншою дисципліною. Окрім того, дистанційне навчання виконує й виховну функцію – сприяє формуванню провідних якостей особистості: активність, самостійність, самовдосконалення, творчість.

9.3. Moodle – віртуальне навчальне середовище або система управління навчальними ресурсами.

Під час створення та використання систем дистанційного навчання застосовуються поняття платформи дистанційного навчання та засобів створення дистанційних курсів. Платформа дистанційного навчання – це програмне забезпечення, що дозволяє не тільки розміщувати навчальні матеріали, реалізовувати спілкування «студент-студент», «студент-викладач», контролювати знання студентів, але й здійснювати управління навчальним процесом. Тобто засоби розроблення дистанційних курсів є спеціалізованими програмними середовищами, що дозволяють інтегрувати та обробляти різні формати медіа-файлів, підтримують міжнародні стандарти електронного навчання, мають інструменти підтримки різних платформ дистанційного навчання, надають можливість використовувати шаблони та отримувати якісний навчальний курс.

У Державному університеті телекомунікацій застосовується система управління навчанням MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне

середовище) – це відкрита система управління навчанням, орієнтована на організацію взаємодії між викладачем та студентами, і яка також використовується для організації дистанційних курсів. Середовище MOODLE розроблено на PHP з використанням SQL-бази, має модульну архітектуру, що дозволяє легко розгалужувати можливості.

MOODLE відноситься до автоматизованих інформаційних систем класу LMS (Learning Management System) – систем управління навчанням. Ця система управління навчанням використовується більш ніж у 30 000 навчальних закладів багатьох країн світу для організації дистанційного навчання, її перекладено майже на 80 мов, у тому числі і на українську.

MOODLE надає можливість проєктувати, створювати та керувати інформаційно-навчальними ресурсами навчального закладу. MOODLE є достатньо гнучкою системою: викладач може самостійно створювати дистанційний курс та управляти ним, тобто власноруч контролювати доступ до своїх курсів, використовувати часові обмеження, створювати власні системи оцінювання знань, контролювати надсилання на перевірку виконаних студентами завдань, фіксувати завдання, надіслані із запізненням, дозволяти або забороняти студентам перездавання контрольних завдань (модульних або підсумкових – заліків, іспитів) тощо.

Система MOODLE надає зручні засоби управління контентом і різні форми організації занять. Дистанційний курс може містити різні елементи: лекції, практичні завдання, форум, чат тощо. При цьому можна використовувати текст, презентації, таблиці, схеми, графіку, відеоматеріали, посилання в мережі Інтернет, допоміжні файли та інші матеріали. За результатами виконання студентами завдань викладач може виставляти оцінки та давати коментарі.

Оскільки систему MOODLE орієнтовано на застосування у дистанційному навчанні, вона має великий набір засобів комунікації. Можливості, які надає система, дозволяють забезпечити індивідуальну роботу викладача з кожним студентом. Це не лише електронна пошта та обмін вкладеними файлами, але й форуми, чати, ведення блогів тощо.

Система управління навчанням MOODLE має багато функцій, що полегшують процес оцінювання знань студентів. Контроль знань здійснюється в системі за допомогою окремого модуля, який пропонує багато видів тестів, надає можливість перетестування з дозволу викладача, можливість захисту від списування шляхом рандомізації питань в тестових завданнях, організації бази даних питань для використання їх у тестах. Система має механізми зберігання поточних оцінок кожного студента за

всіма дистанційними курсами, встановлення шкали оцінок, напівавтоматичного перерахунку результатів тестування тощо.

Таким чином, MOODLE – це система для створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу, яка орієнтована, насамперед, на забезпечення інтерактивної взаємодії між учасниками навчального процесу, застосовується для організації як заочного та дистанційного навчання, так і для підтримки очного навчання.

9.4. Огляд платформ дистанційного навчання: Coursera; Google Classroom; Moodle; Edmodo.

Американська платформа масових відкритих онлайн-курсів «**Coursera**» є найбільш впізнаваною для дистанційного навчання – на сьогодні її користувачами є 60 мільйонів осіб зі всього світу, що мають можливість обрати для навчання більше 4200 курсів. Окрім масових відкритих онлайн-курсів користувачі «Coursera» можуть також зареєструватися на такий тип навчання як спеціалізація – серії курсів, поєднаних однією темою з метою надати студентам якомога повніші уявлення з теми.

Спеціалізації можуть містити від трьох до більше десяти частин-курсів та тривати від кількох місяців до року, а щоб перейти до наступного курсу, студенти повинні закінчити попередній. Обов'язковою умовою завершення спеціалізації є виконання capstone project (з англ. capstone – «наріжний камінь») – підсумкового завдання, наприклад, вирішення бізнес-кейсу з пропозицією стратегічних рекомендацій, розробка мобільного додатку, написання наукового дослідження тощо. У випадку успішного проходження студенти отримують єдиний сертифікат зі спеціалізації та з кожного курсу окремо.

Освітній контент на платформі «Coursera» подається з використанням таких елементів, як: відеолекції, текстові матеріали, домашні завдання, тести та підсумкові іспити.

Відеолекції – базовий та найпоширеніший ресурс американської платформи. Починаючи від вступного інтро, у якому студентів ознайомлюють з важливістю проблеми курсу, планом навчання та майбутніми навичками і знаннями, до щотижневих лекцій, використання відео забезпечує надання студентам найбільшої частки теоретичного матеріалу. Тривалість лекцій є різною – від одної хвилини до цілих 20-30 хвилин, що автори визначають самостійно залежно від своїх уявлень про ефективну навчальну програму. Деякі автори намагаються розділити лекції на якомога більшу кількість відеороликів, щоб дати можливість студенту закріпити матеріал проміжними тестами чи обговореннями у форумах.

Текстові матеріали – ще один поширений ресурс. Залежно від курсу, автори пропонують студентам самостійно опрацювати підбірку вибраних статей з теми; внесені статті потрібно завантажувати на ПК або ж відкривати за гіперпосиланням. Кожна з відеолекцій також супроводжується розміщенням під нею транскрибованого тексту мовця – це є потрібним для можливості перемотування на конкретний уривок лекції та для забезпечення інклюзивності навчального процесу (наприклад, у такий спосіб матеріал стає доступним для нечуючих); також кожен відеоролик передбачає наявність субтитрів різними мовами. Охочі студенти можуть на волонтерських засадах долучитися до перекладу курсу своєю мовою, якщо нею лекцію ще не було протитровано.

Тести – типова діяльність на платформі «Coursera», яку використовують виключно з метою перевірки отриманих знань. Так, існують проміжні тести (після вибраних відеолекцій 1-2 запитання з кількома варіантами відповіді) та підсумкові. Студенти мають кілька спроб для проходження тесту, що оновлюються через певну кількість годин; система запам'ятовує найкращий результат. Домашні завдання – специфічна діяльність на платформі, що на відміну від тестів не є обов'язковим елементом кожного курсу та відповідно може сильно різнитися як за форматом і умовами, котрі вимагає галузь знань онлайн-курсу, так і цінністю в умовах можливості отримати сертифікат. Як було згадано раніше, такі вправи можуть передбачати розв'язки кейсів, здійснення мінідослідження, написання есею тощо. В окремих випадках повноцінним завданням є оцінка студентом робіт його однокурсників з наданням розгорнутого відгуку в окремій ланці форуму. Таким чином особливості домашнього завдання підпорядковані власному розсуду викладачів. Щодо підсумкових іспитів, про які пишуть згадані автори, то ними зазвичай є тести з усіх тем курсу (також діяльності). Після успішного завершення такого тесту студенти мають право отримати сертифікат.

Важливим компонентом кожного курсу, на якому втім не наголосили згадані дослідники, є форум – найбільш активний канал комунікації на платформі, що передбачає висування лектором теми до обговорення та заклик студентів приєднуватись до дискусій. Можливі види форумів вибраної платформи було згадано раніше. Для підтримки контакту зі студентами автори курсу можуть скористатися кількома каналами. Наприклад, публікують дописи про початок нового тижня чи необхідність виконати певне завдання – усі ці нагадування з'являються у згаданому розділі «Messages». Очікуваною відповіддю може бути, наприклад, перехід студентів до діалогу чи конкретної частини курсу.

Головним каналом комунікації зі студентами поза платформою є електронна пошта. За допомогою текстових листів студенти можуть отримувати сповіщення про реєстрацію на курс, пройдений тест та нагадування у разі, якщо активність студента суттєво знизилась. Електронна пошта також є інструментом для розсилки: студент отримує посилання на нові статті у блозі, добірки нових курсів на платформі, персоналізовані рекомендації курсів (тобто такі, що складені на основі вподобань студента та тематично дотичні до попередніх пройдених курсів).

Очікуваною взаємодією з каналом-поштою є перехід студента за посиланням до курсу, про який було сповіщено, або до статті, яку було запропоновано до прочитання в блозі. Власне, важливим каналом комунікації команди платформи та користувачів є сам блог «Coursera», що передбачає не тільки розміщення статей від авторів курсів чи команди платформи, а й можливість читачів-студентів пропонувати до опублікування власний контент.

Платформа «Coursera» є лідером дистанційного навчання, зважаючи як на кількісний показник – кількість курсів, студентів, представленість у країнах, – так і на якісний – наповненість контентом та залучення різноманітних медійних інструментів для підтримки комунікації.

Платформа Google Classroom.

Платформа Google Classroom – це інструмент, що пов’язує Google Docs, Google Drive і Gmail, допомагає створювати і впорядковувати завдання, виставляти оцінки, коментувати і організовувати ефективне спілкування з учнями в режимі реального часу або в режимі дистанційного навчання.

Завдяки платформі Classroom можна організувати проектну роботу, перевернуте навчання, дистанційне навчання. Доступ до цього програмного засобу можливий після реєстрації користувача та отримання звичайного облікового запису Google. за допомогою Google Classroom користувач може створити навчальний клас або приєднатися до існуючого. Кількість навчальних груп, які може створити викладач та до яких може бути включений учень, необмежена.

Функціональні можливості сервісу:

- запрошувати студентів до класу;
- запрошувати педагогів спільно працювати у створеному класі;
- розміщувати загальну інформацію щодо організації освітнього процесу: назви тем, кількість годин тощо;
- розміщувати дидактичний матеріал, зокрема відеоматеріали (YouTube або відео з власного файлового сховища) чи посилання на відповідні інтернет-ресурси;

– публікувати загальні оголошення або повідомлення в необхідній навчальній темі, групі;

– здійснювати опитування здобувачів (усіх або вибраних), демонстрацію загальної статистики відповідей та можливість перегляду деталізованих звітів або окремих відповідей студентів;

– призначати завдання (усім або вибраним), зокрема і відкладені, як у межах всього класу, так і з певних тем.

У процесі дистанційного навчання студент може:

– приєднатися до класу за запрошенням або за допомогою ключа, який надав вчитель або інший учень навчальної групи;

– переглядати навчальні матеріали, розміщені вчителем;

– переглядати оголошення та виконувати завдання, розміщені вчителем, залишати відповідні коментарі до них;

– переглядати підготовлені вчителем завдання й дату обов'язкової задачі матеріалів;

– отримувати повідомлення про повернення завдань на доопрацювання;

– повторно надсилати матеріали учителю після доопрацювання;

– переглянути оцінку за виконане завдання тощо.

Система дистанційного навчання Moodle.

Платформа Moodle – безкоштовна відкрита система управління дистанційним навчанням. Дозволяє використовувати широкий набір інструментів для освітньої взаємодії викладача, студентів та адміністрації закладу освіти.

Зокрема надає можливість представлення навчального матеріалу у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, веб-сторінка; заняття – сукупність веб-сторінок з можливим проміжним виконанням тестових завдань); здійснення тестування та опитування школярів із використанням запитань закритого (множинний вибір правильної відповіді та співставлення) і відкритого типу; виконання завдань учнями з можливістю пересилання відповідних файлів. Крім того, система має широкий спектр інструментів моніторингу навчальної діяльності студентів.

Його переваги:

– повністю безкоштовна система, готова до впровадження;

– створення якісних курсів для дистанційного навчання;

– широкі можливості управління курсами;

– містить потужний апарат тестування;

– включає різноманітність навчальних елементів;

– дозволяє реалізувати диференційоване навчання;

- може використовувати широкі педагогічні сценарії та освітні стратегії (програмування, модульне, індивідуальне, соціальне навчання);
- містить налаштування варіантів керування доступом користувачів до курсу – запис тільки вчителем, за кодовим словом та модерація);
- відстеження прогресу студентів за допомогою візуалізації;
- можливість публікації навчального контенту різного формату – аудіо, відео, текст та інше.

Навчальні елементи Moodle діляться на відносно пасивні, наприклад, проста сторінка, файл, папка, яка об'єднує кілька файлів, так і активні.

Moodle дозволяє реалізувати різні педагогічні сценарії дистанційного навчання. Завдяки цій платформі викладач може об'єднати учнів у групи, а для кожної з груп можна визначити свій контент та свій навчальний матеріал. Також можна встановити послідовність доступу до того чи іншого навчального елемента після виконання попереднього завдання.

Edmodo – це захищена освітня мережа для педагогів та учнів, яка стрімко набирає популярність у світі й дозволяє педагогу організувати дистанційну взаємодію з учнями.

Edmodo може бути використана як майданчик для спілкування як окремими педагогами (безкоштовно і доступно для педагогів будь-якої точки світу), так і освітньою установою в цілому.

Області використання Edmodo:

- організація освітнього процесу;
- професійний розвиток педагога;
- організація взаємодії адміністрації, педагогів, батьків.

1. Освітній процес.

Під час організації навчального процесу на Edmodo викладач може:

- створювати класи і навчальні групи;
- розміщувати завдання різного характеру;
- завантажувати файли різного формату та посилання;
- створювати бібліотеку;
- публікувати повідомлення на стіні (загальні для всіх) або розсилати персональні повідомлення;
- проводити опитування;
- створювати й розміщувати контрольні тести, опитування;
- створювати календар заходів/подій;
- роздрукувати з Edmodo список учнів та графік виконання завдань;
- вбудовувати посилання, відео, зображення, аудіо в свої повідомлення на стіні і в завдання;
- відстежувати результати виконання учнями тестів, завдань;

– користуватися електронним журналом.

2. Професійний розвиток педагога.

Edmodo надає хороші можливості для взаємодії педагогів як всередині ОУ (освітньої установи), так і за його межами індивідуально і в рамках предметних об'єднань, товариств за географічним принципом, за інтересами тощо.

На платформі Edmodo можливо:

– вступити в уже наявні об'єднання педагогів (поки більшість з них англomовні, але ви можете стати одним з перших, хто покладе початок створенню й україномовних спільнот);

– створити своє тематичне або предметне об'єднання чи співтовариство і запросити до нього учасників;

– створювати свою бібліотеку освітніх ресурсів і обмінюватися матеріалами з колегами;

– користуватися матеріалами бібліотек колег з їх дозволу;

– обмінюватися досвідом через публікації на стіні і вирішувати нагальні проблеми;

– отримати або надати допомогу колегам радою, підтримкою, ресурсами.

Функції Edmodo:

1. Опитування. Особливість Edmodo – це спосіб отримати миттєвий відгук про подію, яка щойно сталася, завдання тощо. Опитування може бути використане для того, щоб студенти зрозуміли значення нещодавно вивченої науки.

2. Класна книга.

Особливості підручника схожі з конспектами у студентів. За допомогою цієї функції викладачі можуть давати оцінки вручну або автоматично. Ця функція також дозволяє викладачу керувати оцінкою результатів навчання всіх студентів.

3. Файли та посилання.

Ця функція працює для надсилання нотаток за допомогою файлові вкладення та посилання. Зазвичай ці файли мають розширення .doc, ppt, xls, pdf та інші.

4. Вікторина.

Функцію вікторини можуть створювати лише викладачі, поки студенти не мають доступу до вікторин. Вони можуть працювати лише над питаннями вікторини, заданими вчителем. Вікторина використовується викладачами для надання студентам онлайн-оцінок у формі множинного вибору, коротких записів та описових запитань.

5. Бібліотека.

За допомогою цієї функції викладачі можуть завантажувати матеріали викладання такі як презентації, малюнки, відео, довідкові джерела тощо. Ця функція також функціонує як контейнер для зберігання різних файлів та посилань, які належать викладачу чи студенту.

6. Призначення.

Ця функція використовується викладачами для надання завдання для студентів в Інтернеті. Перевагою цієї функції є те, що він оснащений функцією терміну, додає функцію файлу, яка дозволяє учням надсилати завдання безпосередньо вчителю у вигляді файлів документів (pdf, doc, xls, ppt), а також кнопки «*Увійти*» про завдання, яке служить позначкою того, що студенти виконали свої завдання.

7. Значок нагороди.

Вручити нагороду студентам або групи, викладачі зазвичай використовують цю функцію значків нагород. Наданий знак, безумовно, покаже позитивний досвід учнів. Викладачі можуть легко надати значки для успішних студентів, які працювали над вікторинами та іншими завданнями з дуже хорошими результатами.

8. Батьківський кодекс.

Кожен раз, коли студент створює студентський рахунок у Edmodo, студент автоматично отримує також унікальний батьківський код, який можуть використовувати його батьки також для створення спеціального батьківського рахунку.

Одна з важливих переваг Edmodo – доступність з будь-якого місця в будь-який час, що робить і навчання і роботу більш мобільною.

Види дистанційних технологій навчання.

Система дистанційного навчання конкретного університету містить такі види забезпечення:

Методичне – методики, рекомендації з технології дистанційного навчання з урахуванням дидактичних і психологічних аспектів.

Програмне – мережеві системні програми, комп'ютерні навчальні програми, інструментальні середовища для створення навчальних програм. Сьогодні для створення комп'ютерних навчальних програм можна використовувати програмні середовища, розміщені на різних серверах (WebCT, First Class та ін.).

Технічне – персональні ЕОМ для організації сервера, персональні й мережеві комп'ютери.

Інформаційне – конспекти лекцій, підручники та інші методичні матеріали на паперових і магнітних носіях, довідники, різноманітні бази даних із методичних матеріалів, оперативних даних, кадрів.

Організаційне – нормативні документи держави та організацій, визначальні структури організацій, що ведуть дистанційне навчання, міжнародні зв'язки.

Сучасні інформаційні технології дистанційного навчання.

Книги та друковані матеріали. Ці засоби є центральними у системі дистанційного навчання. Вони мають безліч переваг – легкі у використанні, легко переносити і т. ін. З'явилися два нові типи: друк на вимогу (малі обсяги, можна використовувати формат pdf) та електронна книга.

Електронні тексти та публікації. Це новий механізм використання інформаційних технологій для створення друкованих матеріалів. Можна виділити два кроки створення: етап до друку (чернетки змісту, редагування змісту, макетування сторінок) та етап після друку (друк та доставка). Повний цикл виготовлення змінився та прискорився, кількість діючих осіб та посередників зменшились.

Поява нового типу публікації вимагає створення нових систем, що працюють з мега-даними (інформація про інформацію).

Комп'ютерний тренінг. Комп'ютерний тренінг використовує текст та графіку, з 90-х років розробники додали звук, відео та анімацію. Нові механізми доставки (CD-ROM) дозволяють збільшити доставку інформації за один раз. Велику роль відіграють нові засоби стиснення аудіо- та відеоінформації, що спрощує доставку інформації.

Мульти-медіа. Велику роль у збільшенні можливостей мульти-медіа відіграють авторські системи. Тенденцією їх розвитку наразі є рух у бік презентації матеріалів у Інтернет.

Телебачення. Використовується багатьма навчальними закладами світу як засіб інформації. Розміри телепродукції збільшуються та стають більш технологічними.

Радіо. Використовувалось на початковій стадії розвитку відкритого навчання, наразі особливо популярне у тих країнах, де телебачення та мереж мало. Нині різні локальні радіостанції збільшили свою роль у Європі, велика кількість працює сьогодні в Інтернет.

Віртуальна реальність та моделювання. Віртуальна реальність походить від моделювання, яке використовується для складних тренувальних завдань для військових, пілотів, операторів електростанцій. Фундаментальна ідея моделювання – це створення реальної ситуації для особи, що навчається. Протягом декількох десятиліть моделювання виконується на комп'ютерах,

що дозволяє відтворювати різні можливості моделей. Але проектування та використання може бути досить тривалим і потребує великих зусиль. У віртуальній реальності використовується тривимірна гра – здебільшого в іграх. Розвиток цього напрямку в навчанні є ще більш тривалим, ніж у моделюванні.

Електронні світи. Основна концепція електронного світу – це усі ресурси, які потрібні для роботи (інформація, тренаж) до інтерфейсу користувача. Це надає можливість розв'язувати, проблеми, що з'являються в процесі роботи в незалежній манері.

Інтернет. Комп'ютерні мережі стають ключовим засобом доставки навчальних матеріалів.

Телеконференції. Цей термін має велике поширення і включає аудіоконференції, комп'ютерні конференції та відеоконференції. Аудіо- та відеоконференції – синхронні; комп'ютерні конференції – асинхронні.

Аудіоконференції використовують звичайний телефонний зв'язок і вони дуже дешеві. Відеоконференції мають місце між групами, але упродовж останніх трьох років розвиваються відеодощки, що може поліпшити зв'язок.

Щодо комп'ютерних конференцій, то існує багато форм, де раніше використовували обмін текстовими повідомленнями, а наразі можна застосовувати синхронний зв'язок з передачею графіки, слайдів і зв'язувати з аудіоконференцією.

Електронна пошта. Найпотужніша асинхронна технологія, де можна надсилати листа як окремим адресатам, так і групі людей. Перелік розсилок можна використовувати для виконання спільної роботи при розв'язанні різних проблем.

Доповідь – один із видів публічного (усного) представлення інформації з певного питання у вигляді розгорнутого повідомлення, що ґрунтується на залученні документальних даних.

Наукова доповідь – одна із форм оприлюднення результатів наукового дослідження, розгорнутий виклад певної наукової теми, проблеми чи питання.

У доповіді поєднуються три якості дослідника: вміння провести наукове дослідження, вміння подати результати слухачам і кваліфіковано відповісти на питання.

Під час підготовки до виступу доцільно підготувати текст доповіді, тобто документ, що містить інформацію про предмет та об'єкт дослідження, обґрунтування актуальності та перспективності вивчення цього питання, основні результати, висновки та пропозиції. Працюючи над текстом доповіді варто пам'ятати, що вона призначена для усного виголошення та

обговорення, тому потребує від її автора не лише володіння матеріалом доповіді, але й уміння відповідати на поставлені питання, вступити в дискусію і аргументовано та ввічливо довести слухачам правильність отриманих результатів та зроблених висновків.

Залежно від змісту та обсягу представленого матеріалу розрізняють:

– звітні доповіді – узагальнюють стан справ стосовно процесу дослідження;

– поточні – дають інформацію про хід роботи;

– доповіді на теми наукових досліджень – дають змогу представити результати завершеної науково-дослідної роботи, наприклад, курсової чи кваліфікаційної роботи.

Найпоширенішою є структура доповіді, що містить вступ, основну частину, висновок.

На початку доповіді зазначають назву роботи, прізвище наукового керівника, місце, де виконувалась робота.

У *вступі* пояснюють тему доповіді, вказують актуальність проблеми, її значення, формулюють мету доповіді, викладають історію вивчення питання.

В *основній частині* подають характеристику наукової проблеми (доцільно виділити основний аспект проблеми, а далі – основні положення, які детально і послідовно проаналізувати). Основну частину доповіді не варто перевантажувати надлишком експериментальних даних. Сама кількість результатів не може підвищити значення роботи.

Висновки підсумовують найважливіші положення, вони мають бути чіткими і лаконічними.

У доповіді доцільно дотримуватися полемічного характеру, який викликатиме зацікавлення у слухачів, а також посилатися на попередні виступи.

Готуючи текст доповіді, потрібно зважати на те, що значна частина важливої інформації подана на слайдах, прозірках чи плакатах. Тепер переважно використовують комп'ютерну презентацію. Доповідач має ефективно використати ілюстративний матеріал, коротко коментуючи його. Це дає змогу зекономити час виступу на 20–40%.

Як і текст доповіді, ілюстративний матеріал має бути максимально доступним. На одному зі слайдів чи плакатів бажано відобразити план доповіді, це допоможе слухачам краще зорієнтуватися в матеріалі роботи. Графіки, схеми, рисунки потрібно максимально спрощувати, залишаючи додаткові дані на усний коментар. Формуючи зміст доповіді, відбираючи матеріал, важливо врахувати, що текст, надрукований на трьох сторінках,

людина може прочитати за 10 хвилин. Отже, текст виступу може бути обсягом від 3 до 5 сторінок.